Sano Collective • • Харитаи Хотираи Душанбе

مكان

MAKÒN

макон

№ 1
Июл 2026

SANO

Харитаи Хотираи Душанбе: дар бораи лоиҳа 2
Баррасии назариявӣ 5
Санъати ёд: асарҳои рассомон 13
Таҳлили маълумот 63

ЗИНИ «МАКОН»

Нашр дар доираи лоиҳаи
«Харитаи Хотираи Душанбе»
чоп шудааст
© Sano Collective

Муҳаррир ва куратор:
Екатерина Чернова

Директори барнома:
Парвиз Саидов

Директори бадеӣ ва куратор:
Каролина Пескишева

Тарроҳӣ:
Екатерина Чернова,
Зарина Фатуллаева

Сипоси махсус ба Наргис
Абдулназарова ва Парвиз Саидов
барои кумак дар тарҷума.

Рассомон ва муҳаққиқон
Sano Collective:
Наргис Абдулназарова
Ҳусноро Ҷӯраева
Насиба Каримова
Шайма Гулбекова
Наиля Ри

Рассомони даъватшуда:
Оят Шукуров
Семён Молдавер
Фирдавс Шарифов

ХАРИТАИ ХОТИРАИ ДУШАНБЕ
дар бораи лоиҳа

- оинаи зеҳнии шаҳр
- бойгоние, ки аз хотираҳо, афсонаҳо ва ҳикояҳои шаҳрӣ ҷамъ оварда шудааст
- харитаи онлайн, ки чизҳои азбайнрафта, дастнорас ва гаронбаҳоро ҳифз мекунад
- маҷмӯи асарҳои санъат, ки Душанберо васф ва ҳуҷҷатгузорӣ мекунанд

Харитаро ин ҷо бинед

Мақсади лоиҳаи мо ба вуҷуд овардани низоми кории устувор аст, то гувоҳиҳои ҳаёти шаҳрӣ ҷамъ оварда шаванд, нигоҳ дошта шаванд ва барои ҳама озодона дастрас бошанд.

Sano Collective — гурӯҳи рассомон ва муҳаққиқон, ташаббускорони лоиҳа — пеш аз ҳама вазифаи миёнаравро адо мекунад ва сохтори бойгониро барпо менамояд: мо кӯшиш мекунем, ки ба мазмуни бойгонӣ дахолат накунем ва ҳар гувоҳиеро, ки ба мо мерасад, нашр намоем.

Дар кори худ оид бо бойгонӣ мо ба принсипҳои зерин амал мекунем:

1. мо ҳар гуна гувоҳиро дар бораи зиндагӣ дар Душанбе истиқбол мекунем — лаҳзаҳое аз таърихи расмӣ, ҷузъиёти камошно, ёддоштҳои шахсӣ, ривоятҳои шаҳрӣ, маслиҳатҳои муфид, ҳикояҳои дӯстдоштаи ҳамсояҳо, муаллимон, ронандагони такси, олимон ва рассомон

2. Маҳз шоҳидон интихоб менамоянд, ки кадом хотираҳоро бо мо қисмат кунанд ва дар фарҷоми кор бойгонӣ аз чӣ чизҳо шакл хоҳад гирифт

3. мо маълумотро санҷиш намекунем ва чунин мақсад ҳам надорем, зеро «Харитаи Ёд» лоиҳаи сотсиологӣ ё фарҳангшиносӣ нест, балки бойгониест, ки симои субъективии шаҳрро инъикос мекунад

4. мо гувоҳиҳоро ба ҷойҳои муайяни харитаи Душанбе пайваст мекунем — ин роҳнамои асосии дохили бойгонист

5. мо гувоҳии касонеро, ки дар Душанбе зиндагӣ мекунанд, замоне зиндагӣ кардаанд ё роҳгузар будаанд, истиқбол мекунем — ҳар кас метавонад саволномаи моро пур кунад, то ҳикояи ӯ дар «Харитаи Ёд» пайдо шавад

Саволнома

Мо ин маҷаллаи хурдро (зин) бо мақсаде таъсис додем, то дар бораи раванди кор рӯи лоиҳаи "Харитаи хотира"ро гузориш диҳем, қиссаҳои навро мавриди таҳлил қарор диҳем, асарҳои ҳунармандонро ба чоп расонем, паҳлуҳои назариявии бойгонии хотираҳоро омӯзем ва мубоҳисаеро ба миён гузорем.

Агар шумо дар бораи Душанбе хотирае надошта бошед ҳам, вале оид ба кори мо фикру мулоҳизаҳо доред, ба мо бинависед!

Ин зин чунин сохта шудааст:

• дар оғоз матни назариявии муҳаррири зин ва мураттиби лоиҳа Катя Чернова ҷой дода шудааст

• сипас мо асарҳои рассомонеро нашр мекунем, ки ба ёддоштҳо ё ба симоҳои имрӯзаи Душанбе рӯ меоранд — дар миёни онҳо аъзои Sano Collective ва муаллифони даъватшуда Оят Шукуров, Семён Молдавер, Фирдавс Шарифов

• дар охир мо аввалин гувоҳиҳои ба бойгонӣ расидаро таҳлил мекунем

Пайвандҳо дар тугмаи дорои аломати савол пинҳон шудаанд:

?

ЁДҲОИ НОАЁН: ДАР БОРАИ ХУСУСИЯТҲОИ БОЙГОНИҲО ВА МУРАТТИБОНИ ОНҲО

Ба ҳифз, таҳқиқ ва тафовути байни "Таърих" ва "Хотира" метавон бо равишҳои гуногун наздик шуд. Яке аз равишҳои маъмултаринро[1] метавон ин тавр тавсиф кард: фарҳанги таърихӣ академӣ ва интиқодӣ буда, бо ниҳодҳо (бойгониҳо, китобхонаҳо, осорхонаҳо, донишгоҳҳо) робитаи зич дорад, аммо фарҳанги хотира берун аз рафҳову деворҳо, дар фазои хеле васеътари фарҳангӣ зиндагӣ мекунад, ки аз ишораҳои синамоӣ то албомҳои аксҳои оилавӣ доман густурдааст.

Вале ин ду нигоҳи мухталиф ба гузашта, бо вуҷуди фарқҳояшон, ҳамон як чизи умумиро меомӯзанд. Диққати касбии як таърихшиноси илмӣ метавонад ҳам ба воқеаҳои сатҳи давлатӣ ва ҳам ба қисмати як одами оддӣ равона шавад, ки ягон имтиёз, қудрат ё лаёқати фавқулода надошт. Дар айни замон, фарҳанги хотира метавонад таърихи шаҳри азизи худро насл ба насл гузаронад ва ё қиссаҳои бузургворро дар бораи пайдоиш, мерос ва вазифаи таърихии як халқи калон парвариш кунад (ин гуна хотираҳоро бештар "хотираи ёдгорӣ" меноманд). Ба ин тартиб, "Таърих" ва "Хотира" метавонанд ҳам барои фаҳмидани гузаштаи як кишвар ва ҳам, масалан, барои аз нав сохтани шаҷараи як оилаи оддӣ даст ба дасти ҳам диҳанд.

Дар ин эссе мо кӯшиш мекунем, ки мафҳумҳои "Таърих" ва "Хотира"-ро аз ҳам ҷудо кунем ва миқёсҳои мухталифи рӯйдодҳои гузашта, инчунин таъсири ин миқёсҳоро ба муносибат бо гузашта мавриди баррасӣ қарор диҳем. Сипас, мо баъзе таҷрибаҳои кор бо фарҳанги хотираро дар санъати муосир таҳлил карда, ба кори рассомон бо бойгониҳо таваҷҷуҳи махсус зоҳир менамоем. Ба ин тартиб, мо ба заминаи эпистемологии "Харитаи Хотираи Душанбе" ворид мешавем, яъне он механизмҳои маърифатиро, ки дар ин лоиҳа амал мекунанд, баррасӣ хоҳем кард.

[1] Пйер Нора, назарияшиноси фаронсавӣ, дар мақолаи калидии худ дар бораи "Ёдгоҳҳои хотира" мафҳумҳои "Таърих" ва "Хотира"-ро ин гуна аз ҳам ҷудо месозад.

Алейда Ассманн, ки аз таҳқиқотчиёни барҷастаи асри XXI ба шумор меравад, дубаҳрагии (дихотомияи) ба ин монандро баён мекунад, вале диққати асосиро ба самти дигар равона карда, аз сохтани ҳувияти инсонӣ тавассути хотира ҳамчун як равиши комилан шахсӣ ба гузашта ҳарф мезанад (дар навбати худ, таърихи илмӣ вазифадор аст, ки масофаи интиқодиро нигоҳ дорад). Gonzalo Pazamar. On the relationship between history and memory. Aleida Assmann, Cultural Memory and Western Civilization. Functions, Media, Archives. Cambridge, New York: Cambridge University Press, 2011, 410 pp.»

Харитаи Хотираи бо он маълумоте пурра мешавад, ки сокинон ё меҳмонони Душанбе муҳим мешуморанд. Мо таърихи монументалии шаҳрро наменависем; барои мо муҳим аст, ки гувоҳиҳо нигоҳ дошта шаванд — дар бораи он ки одамон чӣ гуна дар ин шаҳр зиндагии худро барпо мекунанд, чӣ гуна гӯшаҳои гаронбаҳои назарногир, сояҳои гузашта ва ёдҳоро меёбанд ва азиз медоранд.

Дар оромтарин ва устувортарин шакли худ, хотираи ёдгорӣ чандин вазифаи муҳимро иҷро мекунад. Тамоми сохтори илми таърих бар дӯши ҳамин қиссаҳои бузурги замон такя дорад ва гузаштаи милливу давлатӣ таҳкурсии асосии онро месозад. Ин гуна ниҳодҳо на танҳо як намоиши зоҳирии фарҳанг — ба мисли саҳифаи Википедия ё брошураи сайёҳӣ — балки низомҳои дохилии пажӯҳиш, нигоҳдорӣ ва зиндагии ҳаррӯзаро низ шакл медиҳанд. Аз сӯи дигар, таърихнависӣ бо хатҳои куллӣ ва умумӣ як роҳи сода ва осон барои навхоҳон аст, то ба ин дунёи бузурги дониш ворид шаванд. Он мисли як қутбнамост, ки барои гум нашудан дар фазо ва ҳатто барои кашфиётҳои хурди шахсӣ ёрӣ мерасонад. Ин ривоятҳои бузург, ки як навъ хонаи рагҳои хунгарди хотираи таърихиро мемонанд, бо кӯмаки сохторҳои омодашуда роҳро ба кайҳони гузашта осон мекунанд, аммо дар айни замон муҳаққиқ, сайёҳ ва ҳунармандро маҳдуд намуда, ба онҳо хатсайрҳои аз пеш муайяншударо пешниҳод месозанд.

Бо вуҷуди ин, вожаи сермаънои "Хотира" як уфуқи беканори усулҳои гуногуни робита бо гузаштаро дар бар мегирад. Агар аз як тараф Хотира таърихи бузургу расмиро нигоҳ дорад (ва гоҳе онро тағйир диҳад), дар тарафи дигар, он мисли як махзан ё ҷевони маҷозии шахсист. Махзане, ки дар он таърихи зиндагии хусусӣ ва нигоҳи бевоситаи як инсон ба зиндагии худаш ҳифз мешавад.

Рӯ овардан ба чунин шаклҳои ёд низ ҷузъи кори муҳаққиқонест, ки ба таърихи ҷиддии интиқодии академӣ машғуланд: дар сад соли охир дар тамоми ҷаҳон мактабҳои бутуни илмӣ ба вуҷуд омадаанд, ки мавзӯи таваҷҷӯҳашон ба ҳамин ёди хусусӣ хеле наздиктар аст, назар ба ривоятҳои бузурги коллективии таърихӣ. Чунин аст, масалан, равиши «микротаърихӣ», ки яке аз асосгузоронаш Карло Гинзбург дар асоси маводи як мурофиаи судии дар асри XVI ҳуҷҷатгардида монографияи комили академӣ[2] навиштааст: айбдоршаванда осиёбоне буд, ки ба худ иҷозат дод ақидаҳои диниро ба таври худ маънидод кунад ва бо ҳамин хашми даҳшатноки инквизитсияро ба сари худ овард. Гинзбург бо роҳи индуктивӣ амал кард: аз як протоколи мушаххаси судӣ оғоз намуда, заминаи васеи иҷтимоию фарҳангии замонро таҳлил кард ва таърихи хусусиро ҳамчун гувоҳии бебаҳо аз нав дарк намуд. Мисолҳои монанд бисёранд.

Муҳаққиқони таърихи зиндагии ҳаррӯза низ маҳз бо ҳамин гуна нигоҳи дақиқ ва ҷузъӣ кор мебаранд, вале бо як фарқияти асосӣ: барои онҳо на воқеаҳои ҷудогона, балки равандҳои дарозмуддате аҳамият доранд, ки дар сояи рӯйдодҳои бузурги таърихӣ мондаанд. Барои мисол, ду таҳқиқоти Роберт Дарнтонро овардан мумкин аст: ӯ ба мавзӯъҳое чун сохтори сензура дар Ҳиндустони замони мустамликадорӣ ва рӯзгори коргарони типографияҳои Фаронса, ки дар байнашон заминаҳои хушунату бераҳмиҳои ваҳшатбор

ба вуҷуд омада буданд, тамаркуз кардааст.[3]»

Бисёр таҳқиқоти аврупоии таърихи рӯзгор ва микротаърих ба шарофати барвақт ҷорӣ шудани коргузории идорӣ имконпазир гаштаанд. Дар марказҳои шаҳрии Осиёи Миёна ин раванд хеле дертар оғоз ёфт; илова бар ин, дар он хусусиятҳои возеҳи мустамликавӣ мавҷуд буданд (дар ин бора Антон Ихсанов дар лексияи худ оид ба бойгониҳои мустамликавии Осиёи Миёна сухан мегӯяд[4]). Аммо дар маълумоти таърихии мавҷуда имкониятҳои бузург ниҳон аст, ки бо онҳо дар сӣ соли охир муҳаққиқон — аз қабили Коллет Ҳаррис ва Андрей Дёрре[5] — фаъолона кор мекунанд.

Агар ташбеҳи худро бо харитаи роҳнамо давом диҳем, метавон гуфт, ки ин гуна робитаи ҷузъӣ ва индуктивӣ бо гузашта, бештар ба роҳ паймудан дар пайроҳаҳои ноҳаммори табиат монанд аст, на ба ҳаракат бо хатсайрҳои омодаи нақлиёти шаҳрӣ, ки таърихи бузурги дедуктивӣ пеш меорад. Бо вуҷуди ин, усули индуктивӣ ҳам нуқсонҳои худро дорад. Чун агар сохтори чашми оддӣ натавонад ситораҳои осмонро сарҳисоб кунад, пас сабту архив кардан ва ба тартиб даровардани хотираҳои тамоми инсонҳо низ ғайриимкон аст (бояд инро ҳам афзуд, ки дар ин роҳ бояд ҳамаи дигаргуниҳо ва хатогиҳои эҳтимолиеро, ки дар худи табиати хотираҳо кам нестанд, ба ҳисоб гирифт).

[2] Carlo Ginzburg. The Cheese and The Worms: The Cosmos of a Sixteenth Century Miller. – Einaudi, 1976.

[3] Роберт Дарнтон. Цензоры за работой. – Новое литературное обозрение, 2017.
Роберт Дарнтон. Великое кошачье побоище. – Новое литературное обозрение, 2002.

[4] Антон Ихсанов. Колониальные архивы по истории Центральной Азии: как мы учимся читать между строк.

[5] Colette Harris. Coping with daily life in post-Soviet Tajikistan: The Gharmi villages of Khatlon Province.

Andrei Dörre. Local knowledge-based water management and irrigation in the western pamirs.

Хотираҳо, ривоятҳои шаҳрӣ ва қиссаҳои инфиродӣ ҳамон ҷузъиёте ҳастанд, ки таърихи расмӣ бинобар сохтори худаш аксар вақт онҳоро аз мадди назар дур месозад. Бо вуҷуди ин, барои таърихи фардо ва барои шинохти имрӯзаи шаҳр, ин гуна нишонаву гувоҳиҳои хурд аз санаҳо ва қаҳрамонони рӯйдодҳои азим ҳеҷ камӣ надоранд.

Дар муҳити академӣ оид ба баробарарзишии таҳқиқоти монументалӣ ва нуқтавии ниҳоят маҳдуд консенсус (ризоияти умумӣ) мавҷуд аст. Аммо дар амал, таърихи монументалӣ ва хотираи монументализатсияшуда дорои имтиёзҳо мебошанд. Биёед дар ин ҷо кӯшиш кунем, ки асоситарини онҳоро номбар намоем:

→ 1. Муассисаҳое, ки дар доираи таърихи монументалӣ ташаккул ёфтаанд, чун қоида, устувории бештари молиявӣ доранд — азбаски онҳо ёди устувори монументалии таърихиро ба вуҷуд меоранд, маблағгузории онҳо метавонад дарозмуддат ва калон бошад. (Устувории маблағгузорӣ мутақобилан ба он вобаста аст, ки сарчашмаи маблағ аксар вақт давлат аст, ки худ ҳам ба нақшаҳои дарозмуддати буҷетӣ ниёз дорад ва ҳам онҳоро таъмин мекунад.[6])

→ 2. Ривоятҳои бузурги таърихӣ намоёнии бештар доранд — дар бораи онҳо бештар менависанд, бештар мегӯянд, одамон онҳоро бештар медонанд ва бештар дар ёд нигоҳ медоранд — ва дар шароити «иқтисоди таваҷҷуҳ» (attention economy) ин гарави муваффақият аст.[7]

→ 3. Пойгоҳи методологӣ ва бойгонии таҳқиқоте, ки ба ривоятҳои бузурги таърихӣ нигаронида шудаанд, васеътар ва ғанитар аст — ин ҳамон сохтори омодаест, ки онро ба ҷойи саргардониҳои тоқатфарсо дар олами бесарусомони гувоҳиҳои шахсӣ, ёддоштҳо, протоколҳо, рӯзномаҳои шахсӣ, номаҳои хусусӣ ва сарнавишти «одамони хурд» истифода бурдан мумкин аст.

Ҳамаи гуфтаҳои боло мисоли тақсимоти нобаробари захираҳо миёни миқёсҳои гуногуни таърих, равишҳои гуногуни омӯзишу нигоҳдории он ва инчунин миёни шаклҳои гуногуни муаррифӣ мебошанд. Муҳаққиқон Мария Бабинска ва Лорен Ликата ин вазъро бо ёрии модели номутаносиби ёд ва ҳувият[8] тавсиф мекунанд: гувоҳиҳои хурд, вале барои илми таърих ва ёди таърихӣ муҳим, аксар вақт аз ҷониби ҳукмронии ёди коллективии монументалӣ, метаривоятҳои таърих танг карда бароварда мешаванд.[9]

[6] Elizabetta Lazzaro. Digital Funding and Financing in Museums and Cultural Heritage. / Cultural Funding and Financing: A Guide to New and Traditional Models in Arts and Culture - Palgrave Macmillan Cham, 2026.

[7] Michael H. Goldhaber. The attention economy and the Net. First Monday, 2(4). 1997.

[8] Maria Babińska, Laurent Licata. Mnemonic asymmetries: How collective memory shapes and reflects intergroup relations. / Current Opinion in Psychology. February 2026.

[9] Reine Rydén. National archives, national memory? How national archives describe themselves and their mission. Arch Sci 23, 297–326 (2023).

На ҳар бойгонӣ ба санҷиши сеҷонибаи гувоҳиҳо ниёз дорад, зеро на ҳар бойгонӣ ба кор бо маълумоти объективӣ нигаронида шудааст.

Ҳангоми истифодаи усули индуктивӣ дар таърих, муҳаққиқон зуд-зуд бо масъалаи эътибор ва санҷиши дурустии гувоҳиҳо дучор меоянд. Ин нукта махсусан дар таърихи шифоҳӣ аҳамияти калон дорад. Чун хотираи одамӣ ба куллӣ бевафову ноустувор аст! Кӣ медонад, оё одамон дар ҳақиқат он корҳоеро анҷом додаанд, ки имрӯз қисса мекунанд? Оё онҳо воқеан ҳам ҳамон эҳсосотеро таҷриба кардаанд, ки аз онҳо ёд меоранд (зеро ҳатто агар дурӯғ ҳам нагӯянд, хотираи онҳо метавонист бо гузашти солҳои тӯлонӣ дигаргун шавад[10]). Инсон нигаҳбони боэътимоди додаҳо нест, зеро у ҳамеша одат дорад, ки гузаштаи худ ва ё таърихи ба мерос гирифтаашро бузургтар нишон диҳад, баъзе ҷузъиётро фаромӯш кунад ва ё онро зебову романтикӣ ҷилва диҳад.

Бо вуҷуди ин, дар асри бистум муҳаққиқон нишон доданд, ки ҳатто дигаргуншавии хотираҳо низ арзиши илмии худро дорад. Бунёдгузори ин дидгоҳ Алессандро Портелли гардид: у вақте ки воқеиятҳои сабтшудаи таърихиро бо қиссаҳои шоҳидони рӯйдодҳои замони наздик рӯбарӯ кард, тафовути куллиеро миёни онҳо дид ва талош намуд, ки сабабҳои ин номутаносибиро ошкор созад[11].

Қиссаҳои хурд ва хотираҳои оддии одамон аз рӯйдодҳои бузурги таърихӣ ҳеҷ камӣ надоранд. Агар дар ин нақлҳо хатову лағзишҳо бошанд ҳам, ин сабаб намешавад, ки онҳоро аз архив берун кунем. Баръакс, ин як даъват аст, то ба ҷузъиёти онҳо бештар аҳамият диҳем: бубинем, ки ин хотираҳо чӣ тавр пайдо шудаанд, чӣ гуна нигоҳ дошта шудаанд ва чӣ эҳсосотеро дар худ доранд. Нақлҳои шахсӣ, ҳатто бе санҷиши расмӣ, як вазнаи муҳим дар баробари таърихи умумӣ ҳастанд. Онҳо тавозуни донишро нигоҳ медоранд ва намегузоранд, ки гузашта ба як қолаби шахшудаву беҳаёт табдил ёбад.»

Дар замони охир санъати муосир ба нигоҳдории ин гуна хотираҳо фаъолона машғул аст. Ҳунармандон вазифадор нестанд, ки дурустии маълумотро бисанҷанд, бинобар ин онҳо метавонанд ҳамон ҳаяҷон ва эҳсосотеро нишон диҳанд, ки дар нақлҳои шифоҳӣ, хотираҳо ва таърихи рӯзгори одамон ҷой гирифтаанд.

[10] Илми кунунии асабшиносӣ ва равоншиносӣ парда аз рӯи кӯчишҳои сершумори зеҳн бардоштаанд, ки бахше аз онҳо маҳз ба шеваи кори хотира робита доранд.

[11] Портелли ёди коллективиро дар бораи ҳалокати коргар Луиҷи Трастулли дар шаҳри Терни таҳлил кардааст: ҳамзамонон ба ёд меоваранд, ки ӯ ҳангоми эътирозҳои соли 1949 ё 1953 ҳалок шудааст, ҳол он ки дар асл Трастуллиро политсия ҳангоми намоиши соли 1949 куштааст — ҳалокати ӯ маънои рамзӣ пайдо карда, дар ёди шаҳриён бо дигар марҳалаҳои муҳими таърих пайваст шудааст. Мақолаи Алессандро Портелли дар тарҷумаи англисӣ дастраси умум аст: Alessandro Portelli. The Death of Luigi Trastulli and Other Stories: Form and Meaning in Oral History.
Усулҳои асосии санҷиши дурустии иттилоот дар соҳаи таърихи шифоҳӣ дар китоби Пол Томпсон тавсиф шудаанд:: Paul Thompson. The Voice of the Past: Oral History. – Oxford University Press, 1978.

Муҳимтарин вазифаи бойгонӣ — интихоби он чизест, ки ба бойгонӣ дохил хоҳад шуд.

Дар гузашта санъат дар хидмати метаривоятҳо буд ва рассомон айнан ба ёдгорисозии хотира машғул буданд — қасрҳоро нақшу нигор мекарданд ва ҳайкалҳо меафрохтанд.[12] Аммо санъати муосир ба робитаи озодтар бо Таъриху Хотира даъво дорад. Ҳунармандон аксар вақт имконияти воқеӣ доранд, ки чизи нигоҳдошташуда ва ба ҷаҳон нишон додашавандаро худашон муайян кунанд. Дар зер чанд мисоли хосро меорем, ки дар онҳо ба таърихи ҷузъӣ, рӯзгори оддӣ ва гувоҳиҳои шифоҳӣ бартарӣ дода шудааст.

Яке аз пайгиртарин рассомоне, ки ба бойгонии чунин мавод машғул аст — Сюзан Ҳиллер. Вай дар асарҳояш зуд-зуд ба омӯзиши гувоҳиҳои падидаҳои фавқултабиӣ рӯ меорад; масалан, соли 2000 вай бойгонии гувоҳиҳоро дар бораи НЛО гирд овард — вай маълумотро санҷиданӣ набуд, бароящ муҳим буд, ки худи шакли гувоҳӣ, тарзи нақли одамон дар бораи ёди худ нигоҳ дошта шавад. Аммо Ҳиллер на ҳамеша бо гувоҳиҳои фавқултабиӣ кор мекунад. Дар байни асарҳои ҳуҷҷатии ӯ як видеоасари ба ростӣ шоирона ҳаст, ки қатори тасвирӣ надорад: рассом дар он сабтҳои овозии одамонеро гирд овардааст, ки ба забонҳои аз байн рафтаистодаи ҷаҳон сухан мегӯянд. Экрани сиёҳ холист; сабтҳои овозиро танҳо шарҳҳои матнӣ (сана, ҷой, гоҳе тарҷумаи ибораи гуфташуда) ҳамроҳӣ мекунанд. Ин маҷмӯи ҳузури гумшудаву гурезонро рассом «Охирин филми хомӯш» номидааст ва бо ин ба иқтисоди номутаносиби таваҷҷуҳ ишора кардааст, ки якеро болобардор мекунаду дигареро ба фаромӯшӣ месупорад.[13] Ин асар бори аввал дар Биенналеи Берлин соли 2007 намоиш дода шуда, ба классикаи санъати бойгонӣ табдил ёфтааст.

Susan Hiller's "The Last Silent Movie," (2007). Documentation by Guy L'Heureux.

Source: Cheyanne Turions

?

Ҳунарманд Акрам Заатарӣ яке аз асосгузорони "Бунёди акси араб" аст. Ин созмон як таҳқурсии хуби ниҳодӣ барои омӯзиши таърихи кӯчак, нақлҳои шифоҳӣ ва зиндагии ҳаррӯза ба шумор меравад. Мо дар боло зикр кардем, ки ташкили сохторҳо бештар ба хотираи ёдгоришуда хос аст, вале тарафдорони нигоҳи ҷузъӣ ба гузашта низ сохторҳои худро доранд (аз ҷумла барои архиви имрӯз, ки фардо гузашта хоҳад шуд). Ин Бунёд дар Бейрут ҷойгир буда, ҳадафаш ҳифзи гувоҳиҳо ва таърихи хусусии инсонҳо аз Африқои Шимолӣ ва ҷомеаҳои араб дар тамоми дунё мебошад.

Яке аз лоиҳаҳои санъати Заатарӣ ба архиви фотограф Ҳошим ал-Маданӣ бахшида шудааст, ки аз солҳои 40-уми асри гузашта дар шаҳри Сидон акс мегирифт. Камераи ӯ лаҳзаҳои оддии рӯзгор, маросимҳои тӯй ва чеҳраҳои оилавиро сабт кардааст — яъне ҳамаи он чизе, ки аз нигоҳи таърихи расмӣ "беаҳамият" менамояд. Вале Заатарӣ баръакси инро исбот месозад (мувофиқи ҳамон усули индуктивӣ, ки қаблан бо мисоли кори Карло Гинзбург зикр намудем): мероси таърихӣ метавонад худро дар нишонаҳои хурд нишон диҳад — дар харитаи кӯчаҳои шаҳр, дар шакли мошинҳо, либосҳои одамони он давр ва тарзи робитаи онҳо бо ҳамдигар. Рассом пас аз шиносоӣ бо Ҳошим ал-Маданӣ ба қимати баланди аксҳои ӯ пай бурд ва бо хоҳиши фотограф ба ин тасвирҳо ҷони тоза бахшид. Ӯ ин аксҳоро бо хотираҳои зиндаи одамон ва услуби шоиронаи видео-эссе омезиш дод.

Hashem el Madani, Itinerary – Abdel-Ghani el-Attal next to his grocery shop in Haret el Keshek, Saïda, 1949, 2008. © the artist. Courtesy Hashem el Madani and Arab Image Foundation, Beirut

Боз як мисоли муҳимми кори бойгонии бадеӣ — амалияи Эмили Ҷасир (Emily Jacir) аст, ки ҳикояҳои одамони маҷбуран кӯчонидашуда — муҳоҷирони иҷбориеро, ки хонаи худро аз даст додаанд — меомӯзад ва нигоҳ медорад. Машҳуртарин асари вай «Мо аз куҷо омадаем», лоиҳаи солҳои 2001–2003, яке аз мисолҳои классикии ҳикоятгарии ҳуҷҷатӣ дар санъати муосир аст. Сохти лоиҳа содда ва аз ҷиҳати консептуалӣ бурро аст. Рассом ба одамоне муроҷиат мекард, ки маҷбур шуда буданд хонаи худро дар Фаластин тарк кунанд, ва мепурсид, ки онҳо баргашта чӣ кор кардан мехостанд: касе орзу дошт хонаи кӯҳнаи худро бубинад, касе мехост номаи нарасидаро ба соҳибаш супорад, касе — дар қаҳвахонаи дӯстдоштааш қаҳва нӯшад. Аммо ҳамаи ин одамон имкони ба хона баргаштан надоштанд, ва рассом худаш орзуҳои онҳоро иҷро мекард — номаро месупурд ё ҳамон як пиёлаи муайяни қаҳваро менӯшид.

Ҷасир, ки наметавонист ба ин одамон хонаашонро баргардонад, дар андешаҳои онҳо дар бораи хона арзиши ҳуҷҷатӣ ва бадеӣ дид. Рассом бойгонии бутунеро аз амалҳои хурди ҳаррӯза, ки барои муҳоҷирони иҷборӣ дастнорас ва аз ин рӯ махсусан азиз гашта буданд, гирд оварда, арзиши ин орзуҳоро барои бойгонӣ муайян кард, онҳоро аз миёни дигарон ҷудо намуд ва дар бораи зарурати нигоҳ доштанашон қарор қабул кард.

Ҳамин тавр, бойгониро ҷамъ оварда, мо ба мазмуни он мақулаҳои арзишӣ мебахшем — бо ин ё он гувоҳиҳо, бо маълумот ё ашё кор карда, ба онҳо аҳамият медиҳем. Дар ҳамин интихоби мавзӯи бойгонӣ қудрати бойгонидор ниҳон аст: маҳз ӯ ҳал мекунад, ки симои имрӯза дар оянда чӣ гуна хоҳад буд.

Матни Екатерина Чернова
2026

Emily Jacir, Where We Come From, 2001-2003 detail (Omayma). American passport, 30 texts, 32 c-prints and 1 video photo: John Sherman. © Emily Jacir, courtesy Alexander and Bonin, New York

[12] Дар ин мавзӯъ таҳқиқоти алоҳида мавҷуданд: Kristina Kleutghen. Imperial Illusions:
Crossing Pictorial Boundaries in the Qing Palaces. University of Washington Press, 2015.
Partha Mitter. Art and Nationalism in Colonial India, 1850-1922: Occidental Orientations. Cambridge University Press, 1994.

[13] Кашфи синамои садодор замонҳое фоҷиаи бузурге барои ситорагони кинои хомӯш буд — ҳамон ҳунармандоне, ки натавонистанд ба ин садо одат кунанд ва лаҳни худро биёбанд (ин масъала дар маркази сужети филми "Артист"-и соли 2011 нишон дода шудааст). Чунин фаромӯшии дарднок метавонад қисмати тамоми забонҳову фарҳангҳо гардад ва маҳз кори Сюзан Хиллер ҳамин ҳақиқати талхро ба намоиш мегузорад..

ҲУНАРИ ЁДДОШТҲО

Дар ин бахши зин мо корҳои ҳунармандон ва меъморон (бо назардошти занони эҷодкор)-ро гирд овардем, ки ба фарҳанги хотираи Душанбе — ба ёддоштҳои инфиродӣ ва ривоятҳои шаҳрӣ бахшида шудаанд.

Дар ин ҷо асарҳои аъзои Sano Collective ва ҳамчунин асарҳои муаллифони даъватшуда — меъмор Оят Шукуров, рассом Семён Молдавер ва суратгир Фирдавс Шарифов — нашр шудаанд.

ШАЙМА ГУЛБЕКОВА

Рассом, меъмор, заргар. Бо мавзӯи ёди айём, ёди шахсӣ ва ёди умум кор мекунад.

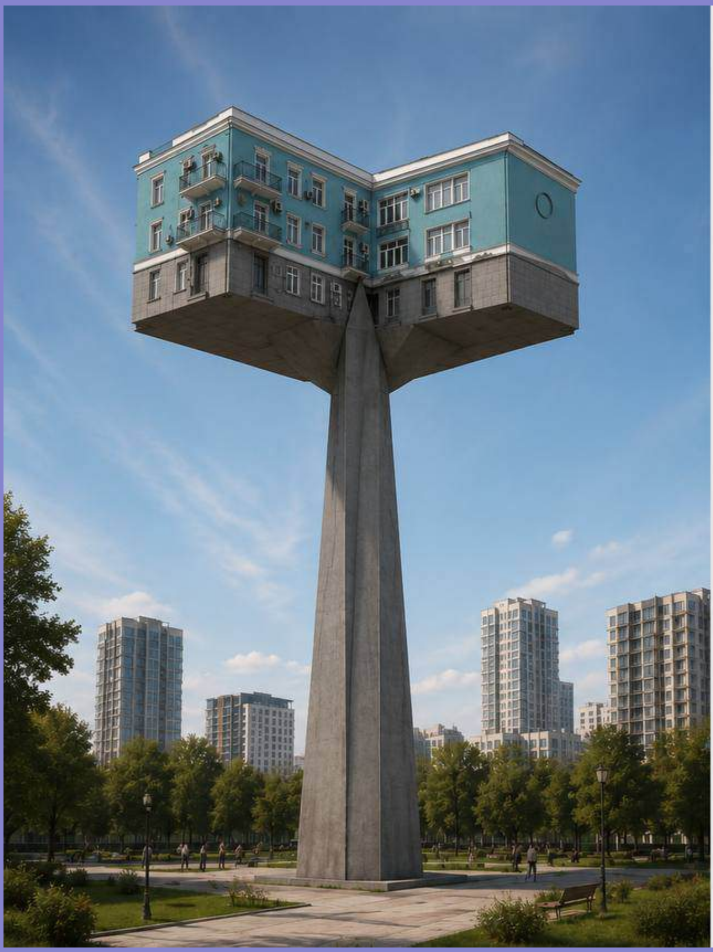

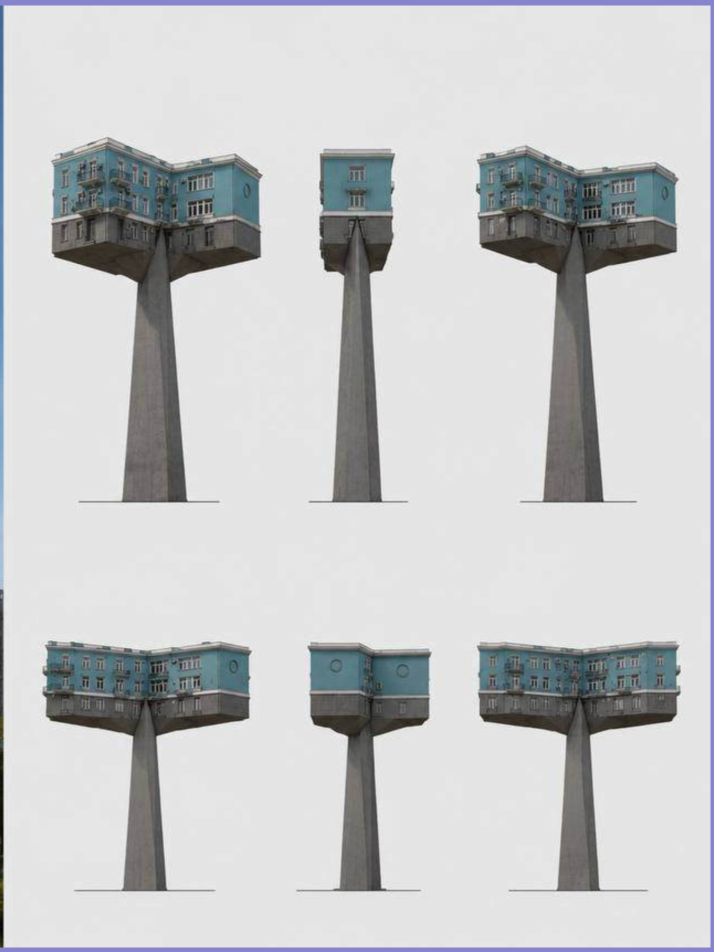

«ХОНА-ХОКИСТАРДОН»
2026. Тарҳи ҳаҷмӣ

Ин хонаи хос нигаҳбони қиссаҳои шахсӣ, лаҳзаҳои ширин аз гузашта ва орзуҳои инсонҳост. Сокинони шаҳр аз қадим одати хубе доранд, ки маҳз дар ҳамин ҷо бо ҳам ваъдаи мулоқот гузоранд.

Рассом-зан образи ин хонаи панорамавиро ҳамчун як дурнамои рӯёӣ аз зиндагии гузашта рӯи коғаз меорад: дар ҷавонӣ ӯ орзу мекард, ки дар ин бино хонаи шахсии худро бихарад ва шомгоҳон ба балкон баромада, оромона сигор кашад. Бо гузашти солҳо, ин хона ба рамзи хотираи ояндаи нотамом табдил ёфт — ояндае, ки ба эҳтимоли зиёд дигар ҳеҷ гоҳ фаро нахоҳад расид.

Хиёбони Рӯдакӣ, бинои 32

38.56908, 68.7925

ҲУСНОРО ҶӮРАЕВА

рассом

«ТИРЕЗА БА ГУЗАШТА»
[чорчӯбаи тиреза, пардаҳо, чопи суратӣ] // 38.59243, 68.79011
2026

Дар ин ҷо тиреза дигар як ҷузъи оддии бино нест, балки ба як рамзи зиндаи хотираҳо табдил гаштааст. Он мисли як равзана ба олами пор ва айёми кӯдакӣ мебошад — равзанае, ки моро ба нигоҳи бобо ва одати ҳамешагии ӯ барои наззора кардани одамони кӯча пайванд медиҳад.

«ХОНАЕ ДАР ОСМОН»

2025 [сурат дар намоишгоҳи Home Sweet Home] // 38.59248, 68.7901

Ин хонаро бобокалон сохта буд ва дар он чанд насл ба воя расидааст. Ин ҷо маскани меҳмоннавозиву осоиш буд, ҷое ки ҳунар ва илм ба ҳам меомаданд. Ба ҳавлӣ даромада, дарҳол салқинии дарахтону сабзаро ҳис мекардӣ. Деворҳоро буттаҳои печак пӯшонда буданд, токҳои ангур овезон буданд, дар миёнаи ҳавлӣ тути бошукӯҳе меистод.

Аммо дар як лаҳза ҳамаи ин ба коми фаромӯшӣ рафт, гӯё ҳеҷ гоҳ набуд, ва ёдҳо гӯё нест шуданд...

Ин лавҳача — охирин пораи хонаест, ки диламро гарм мекунад ва маро ба маскани азизам бармегардонад.

НАСИБА КАРИМОВА
рассом

НАРГИС АБДУЛНАЗАРОВА
барандаи радио, рӯзноманигор, ба суратгирӣ шавқ дорад

ЗАРИНА ФАТУЛЛАЕВА
рассом

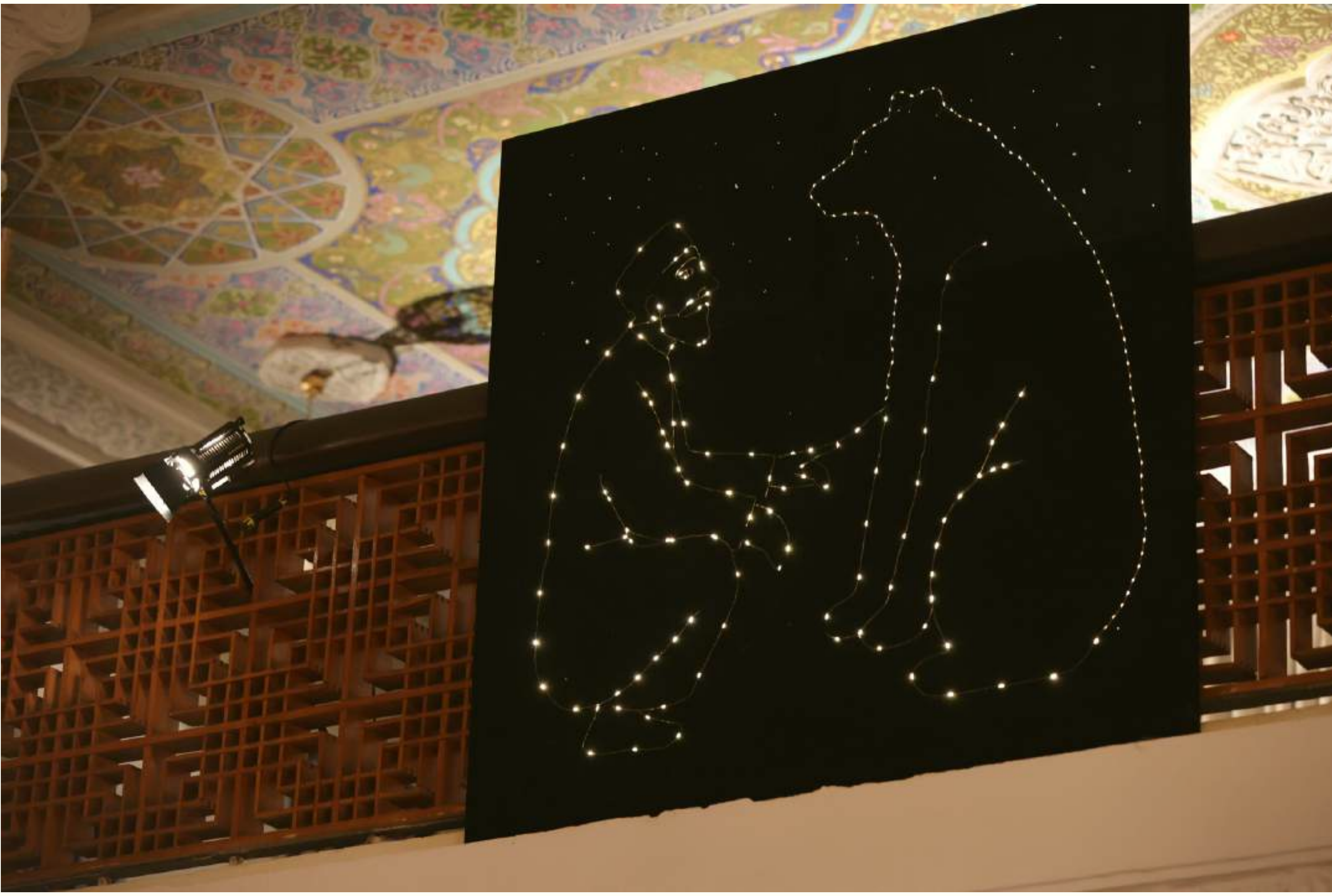

«МӮЙСАФЕД ВА ХИРСМОДА»
2026 [чӯб, матоъ, чароғакҳои барқӣ]

Дар ин асар таърихи воқеии марде бо номи Талабшоҳ инъикос ёфтааст, ки хирсро ба фарзандӣ хонда (сарпаноҳ дода) буд ва ҳамеша ҳамроҳи ӯ дар кӯчаҳо пайдо мешуд. Ин симои аҷиб, ки ба як сароб (мирож) монанд буд, ба як рамзи ғайрирасмии шаҳр, ба рамзи тамоми даврони солҳои 1990-ум ва аввали 2000-ум табдил ёфт. Рассом-занон Талабшоҳ ва хирси ӯ Машаро дар як бурҷи ситораҳо ҷовидонӣ сохтанд.

?

ОЯТ ШУКУРОВ

Оят Шукуров (Шакурӣ) меъмор ва рассом аст. Таҷрибаи кор дар Маскав, Душанбе ва Ландан фаъолияти ӯро шакл додааст. Ӯ дар соҳаҳои меъморӣ, тарроҳии дохилӣ, манзарасозӣ, графикаи меъморӣ ва пажӯҳишҳои фазоӣ кор мекунад. Дар ин кор мафоҳими хотира, симои макон ва меъморӣ ҳамчун ривоят ҷойи муҳим доранд.

?

[тасвирҳо аз ҷониби муаллиф пешниҳод шудаанд ;тарҷума ба забони тоҷикиро Наргис Абдулназарова анҷом додааст]

I.

Ин асар кӯшиши як мулоҳизаи экзистенсиалӣ дар бораи меъморист. Меъморӣ танҳо санъати лоиҳакашӣ ва сохтмон нест. Меъморӣ — ҳунари офаридани ҳаёт аст: он вақтро дар фазо ба назм даровардa, фазоро дар меҳвари вақт ҷараён мебахшад. Фазое, ки дар нақша ва буриши дурнамо (перспектива) нишон дода шудааст, маҳсули хаёл аст. Вақт дар ин ҷо номуайян буда, ба касе вобаста аст, ки дар ин фазо ҳузур дорад. Маҳз чун дар худи зиндагӣ, комилан рӯшан нест, ки ин ҳастии падидор чӣ гуна зуҳур мекунад. Нафаре дар ин ҷо дақиқаҳоро сипарӣ мекунад ва нафари дигар — ҳазорсолаҳоро, гӯё дар хоби амиқ бошад. Тарзи рафтан низ ҳамин гуна пешгӯинашаванда аст.

Нақша фазоеро дар умқи қитъа тасвир мекунад. Истгоҳ дар як хати роҳи оҳани яктарафа, ки аз байни теппаҳо ва обанбор мегузарад, воқеъ аст. Ансамбли истгоҳ аз боғ, теппаи ҳамвор (плато) бо як бинои хурди маъмурӣ ва бурҷи силосӣ дар канори об иборат аст. Ин асар аз лаҳзаҳои дар Душанбе сипарикардаам илҳом гирифтааст. Аз ин рӯ, масалан, дар боғ, дар байни чизҳои дигар, метавон боқимондаҳои чойхона, кинотеатри дорои ду толор ва лавҳаи кошинкориро (мозаика), ки ба сабки мусиқии қадимӣ бахшида шудааст, дид.

→

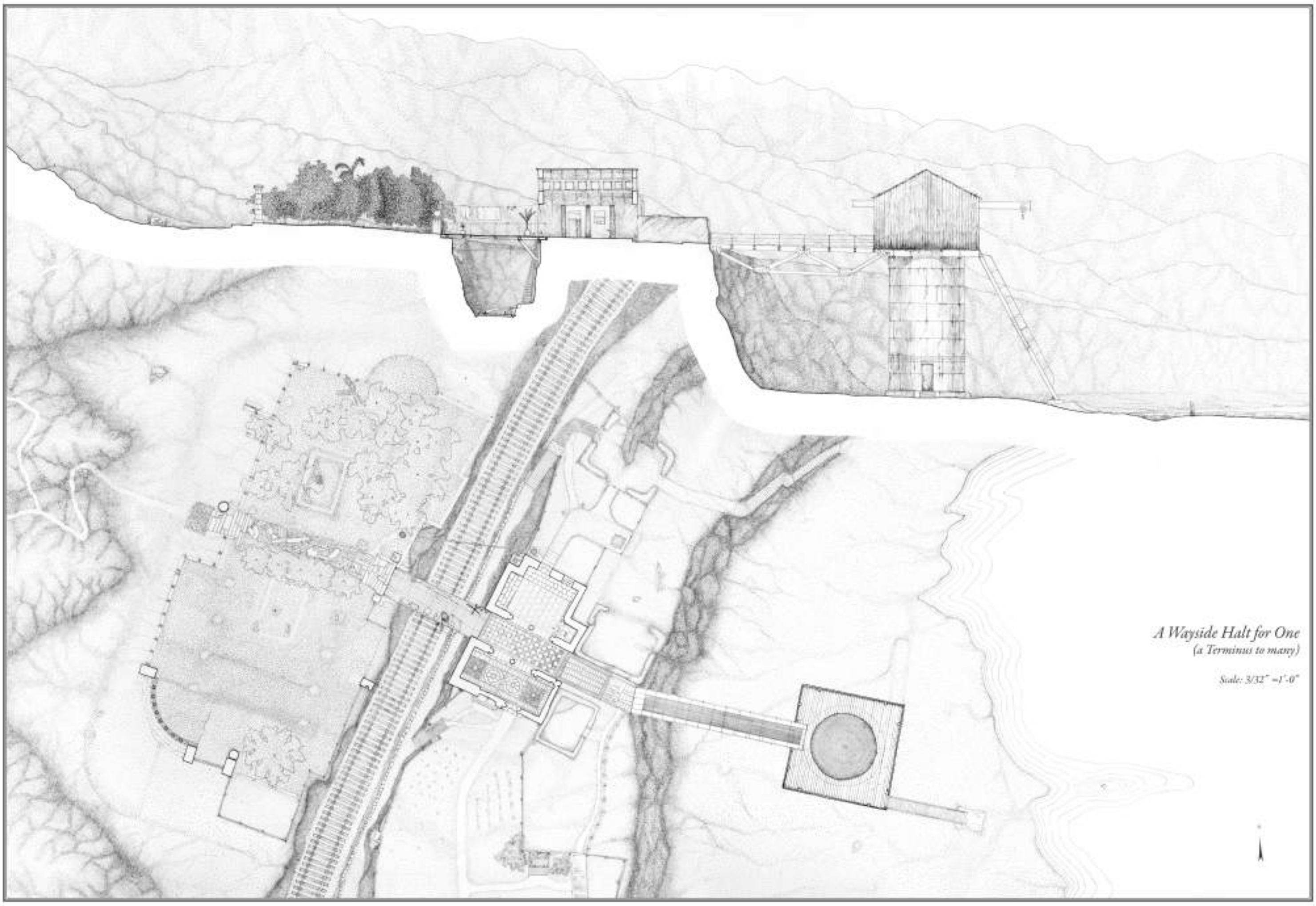
A Wayside Halt for One
(a Terminus to many)
Scale: 3/32" =1'-0"

II.

Азбаски офтоб дар паси теппаҳои пушти сарам пинҳон шуда буд, то фаро расидани шаб фурсати зиёде надоштам. Пастиву баландии замин рӯ ба поён мерафт ва дар уфуқ сатҳи ҳамворе намоён буд, ки осмонро инъикос мекард. Гумон кардам, ки ин обанбор аст. Эҳтимоли зиёд дошт, ки дар соҳили он шабро рӯз кардан мумкин бошад.

Пайроҳа рафта-рафта аёнтар мешуд. Ин ба ман умед мебахшид. Ба зудӣ, дар байни нишебии наздиктарин ва сатҳи ҳамвори уфуқ хати тирае пайдо шуд, ки ба таври шубҳаовар ба дарахтон шабоҳат дошт. Пас аз чанд дақиқа дар пеш, на он қадар дур, шӯълаи хурди ларзонеро бо тобиши сурхтоб дидам. Вақте наздиктар омадам, маълум шуд, ки ин шамъи хурде дар дохили устувонаи шишагии сурх будааст, ки онро аз шамол муҳофизат мекард. Оё воқеан касе онро дар ин ҷо гузошта бошад? Ин маро ҳамзамон ҳам умедвор карду ҳам ба ҳайрат овард

→

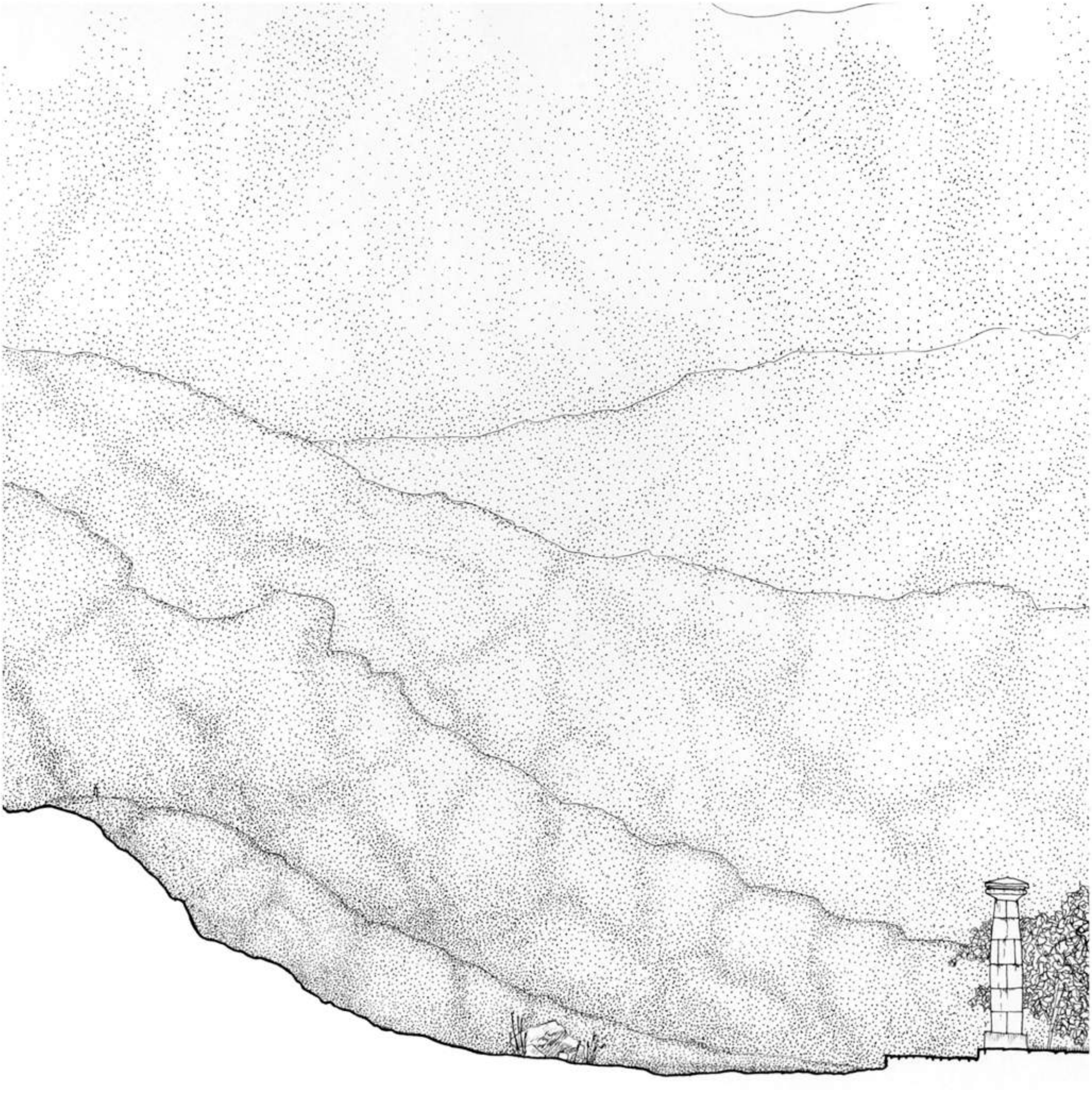

III.

Пас, дар пеш воқеан бешае будааст. Ва паси беша паҳнае, ки дар он чанд бино меистод. Аз бинои наздиктарин рӯшноии хира мебаромад. Об дар дурӣ дигар қариб дида намешуд. Ман ба тарафи беша поён фаромадам. Канори беша бо гӯлаҳои калони мармари сафед, ки мисли устухонҳо метофтанд, пӯшида буд. Аз тарафи рост дарахтҳо буданд. Каме дуртар чанд хароба ба чашм мерасид.

Тақрибан дар ҳамон ҷое, ки ман поён фаромада будам, сутуни танҳое меистод. Маълум буд, ки онро борҳо андова кардаанд: шаклаш андаке фурӯрафта ва беқаду қомат шуда буд. Сутун дар канори саҳни хурде меистод, ки он ҳам бо санги равшан, зоҳиран мармар, фарш шуда буд. Сангҳо шаклу андозаи гуногун доштанд, вале нисбатан хуб ба ҳам ҷӯр шуда буданд; кори бад набуд, моҳирона менамуд. Аз ҳамин саҳн, зери дарахтон, пайроҳа ба сӯи биное мерафт, ки аз он рӯшнои мебаромад.

IV.

Ман чанд қадам пеш рафтам ва дар тарафи рости пайроҳа санги мудаввари шикастаеро дидам, гӯё порае аз сутун бошад. Ин чиз ҳаваси маро барангехт. Ба сабабе, ки худам намефаҳмидам, ҳеҷ хавотир набудам. Медонистам, ки ин ҷо касе нест.

Ман пеш рафтам. Рӯшноии бино пайроҳаро базӯр равшан мекард, вале чашмонам аллакай ба торикӣ одат карда буданд. Санг ба тахтаи чӯбин иваз шуд. Бӯи пиёзи бирён ва креозот омад. Кариб буд пешпо хӯрам — зери поям боз санг эҳсос шуд, вале ин бор он ба таври аҷибе суфта ва ҳамвор буд. Аз чапу рост деворҳо буданд; дар онҳо даргоҳҳое кушода мешуданд, ки миёнашон сутун меистод. Ман намефаҳмидам, ки рӯшноӣ аз куҷо меояд, аммо гирду атроф нисбатан равшан буд. Дар он ҷое, ки деворҳо тамом мешуданд, ҳама чизи паси онҳо сип-сиёҳ буд. Ман фикр кардам, ки ин хеле мантиқист.

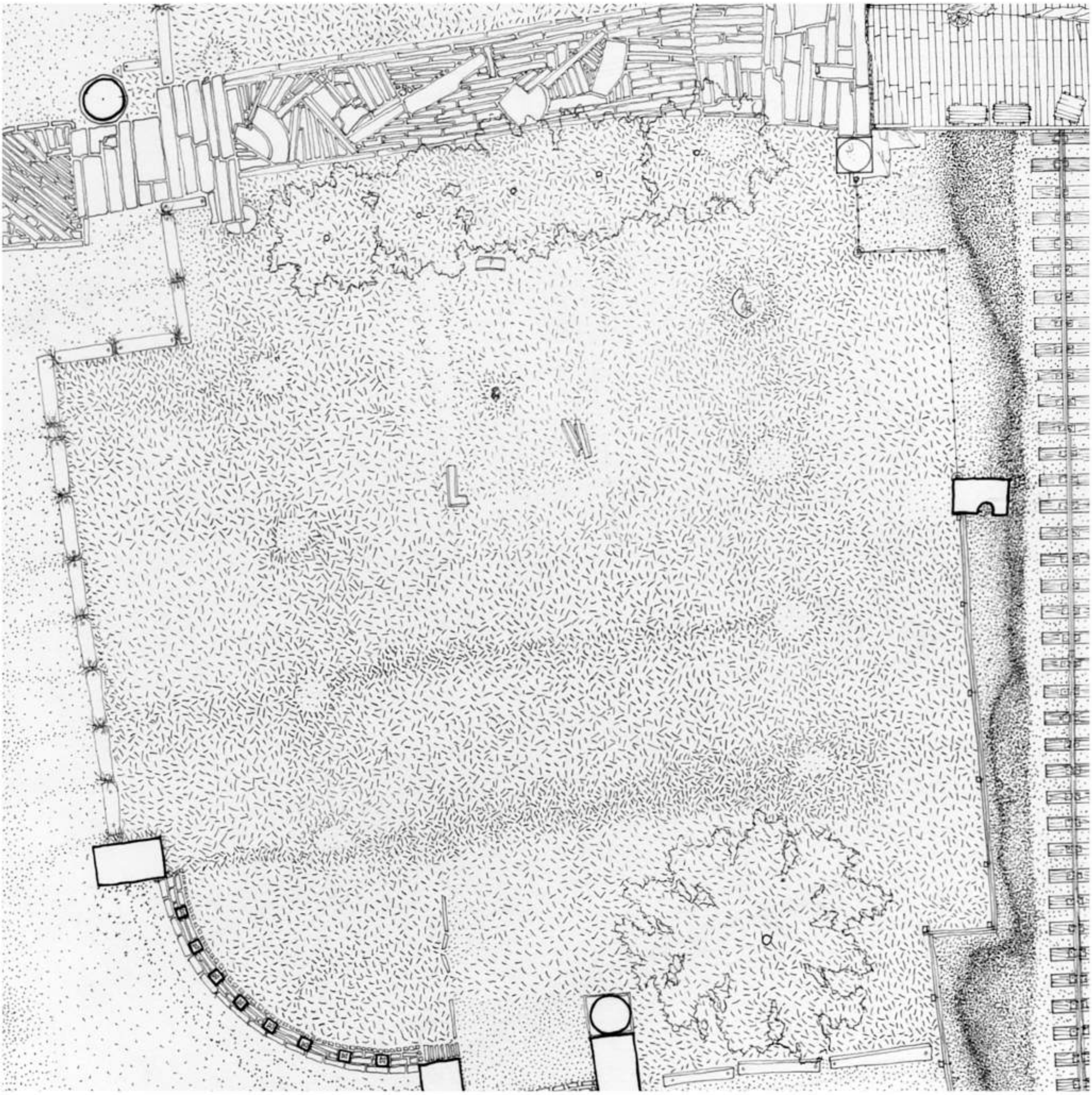

V.

Субҳи содиқ, офтоб оламро мунаввар месозад. Аз дуриҳо садои якранги тайёраи сабук ба гӯш мерасад. Ман оромона паси миз нишаста, аз омехтаи гарми тухмбирёну помидор, мағзи чормағз ва нони тару тоза тановул мекунам. Дар наздам, рӯи мизи гирди чӯбини қаҳваранг, қаҳваи сиёҳи зудҳалшаванда, вале хуштаъме метапад. Дастархони пахтагии кӯҳна, аммо сафеду тоза ба миз файз бахшидааст. Асбобҳои нуқрагии вазнин, ки кайҳо боз сайқал наёфтаанд, бӯи гузаштаро медиҳанд.

Дар самти чапи ман як даромадгоҳи сутундор ва ду пилястра дар канори он қомат афрохтаанд. Долони кӯтоҳе ба назар мерасад, ки дар он сӯяш маҳз ҳамин гуна сохтори меъморӣ такрор меёбад. Пас аз наҳорӣ сигорро оташ мезанам. Хокистардони азими булӯрин низ дар ҳамин ҷост, ки зери нури офтоб медурахшад.

Навои форами паррандагон ба гӯш мерасад. Дар интиҳо ва уфуқи долон пули чӯбин ва сабзазори боғча намоён аст. Дар рӯи миз боз як санги сабзи зебое хобидааст, ки бо рагҳои тиллоии худ касро мафтун мекунад. Ҳарчанд хоҳиши ба он даст расондан дар ман нест, вале тамошои ин мӯъҷиза кунҷковиро бедор месозад. Дуди сигор ба чашмонам даромад ва онҳоро андаке озурда сохт.

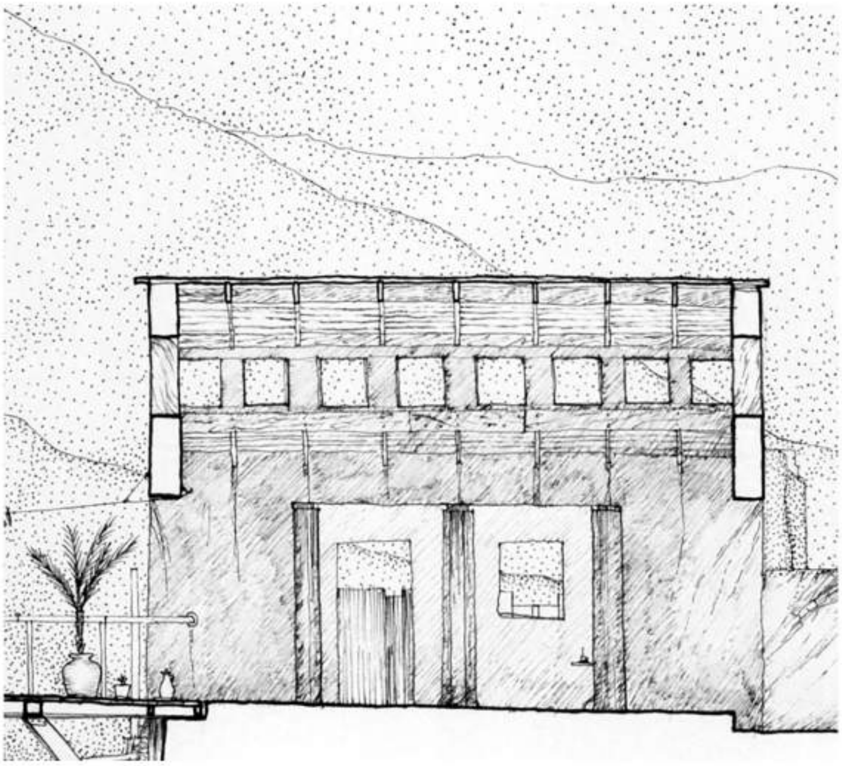

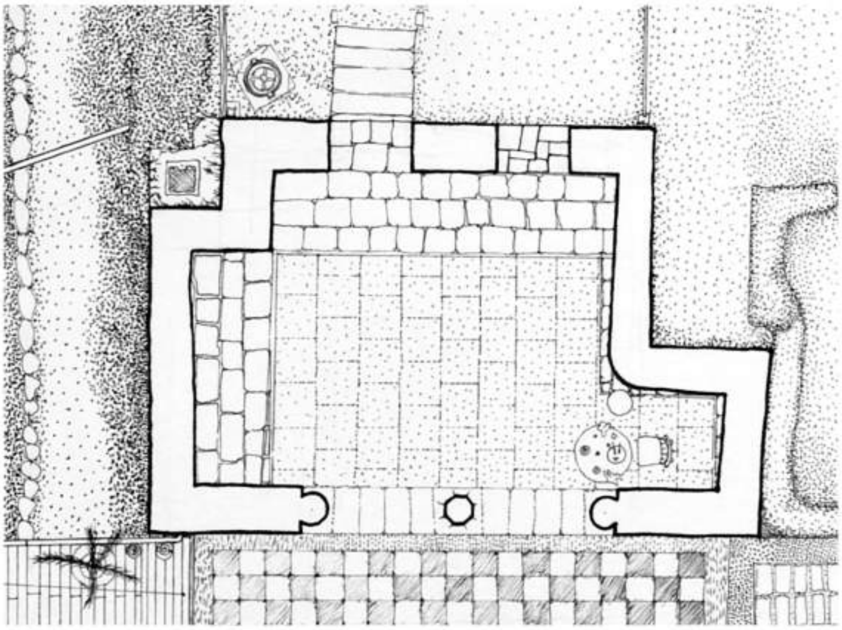

VI.

Шоми роздор фаро мерасид. Мавҷҳои обро бо бели қаиқ нарм-нарм шикофта, роҳи дарозеро сипарӣ кардам; дар пеш, дар оғӯши соҳил, сояи вазнини бурҷи силосӣ тадриҷан намоён мешуд...

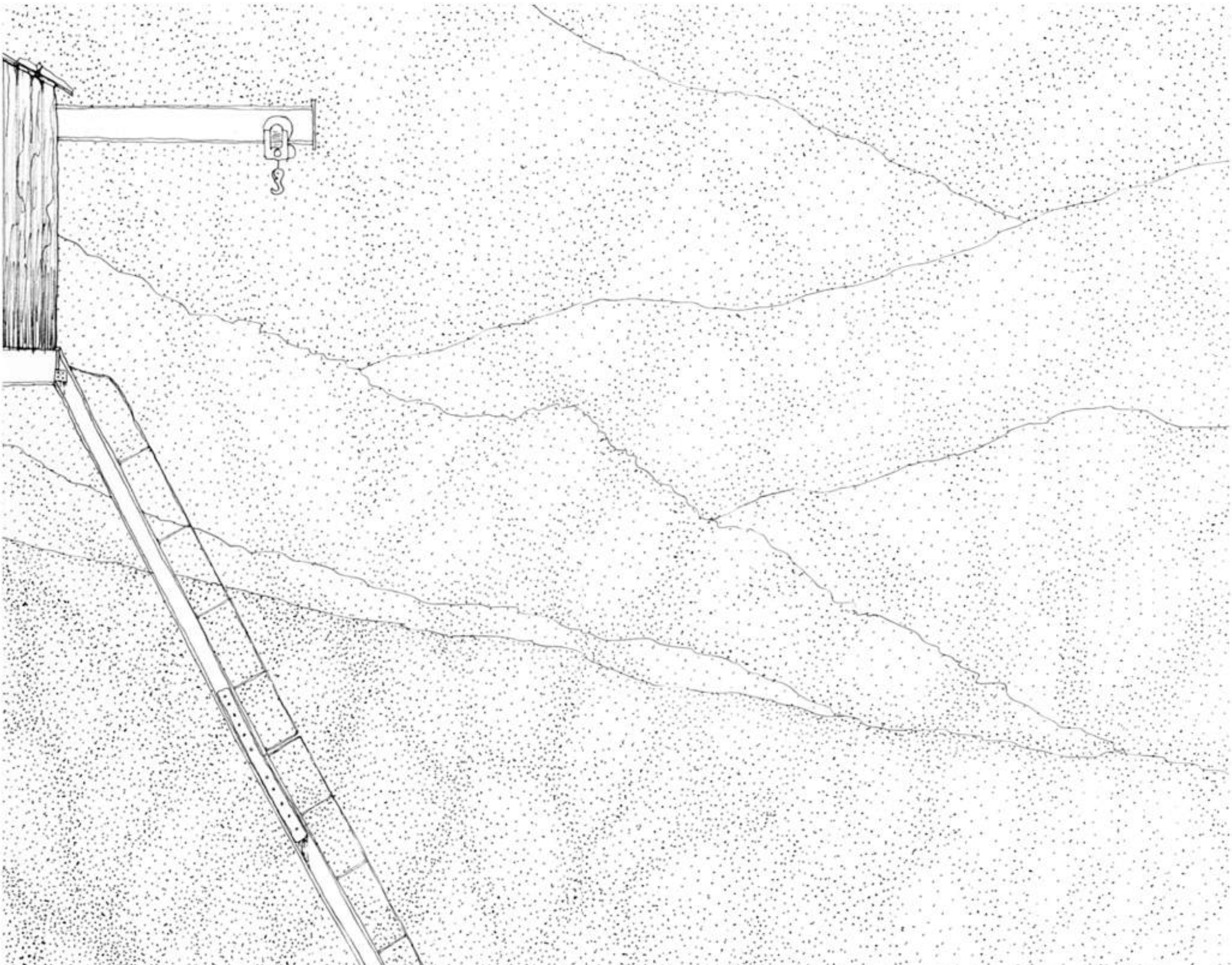

СЕМЁН МОЛДАВЕР

– меъмор, графикачӣ, зодаи Душанбе, хатмкардаи факултети меъмории Донишкадаи политехникии Тоҷикистон. Писари рӯзноманигор Владимир Молдавер ва бостоншинос Эркиной Ғуломова. Семён Молдавер соли 1990 Душанберо тарк кардааст, вале ёди шаҳри азизашро азиз нигоҳ медорад ва онро ба графикаи якрангаи пурҷузъиёт мегузаронад.

«Дар ҳамаи шаҳрҳое, ки дидан насибам шуд, ман беихтиёр шабоҳате бо шаҳри худ меҷӯям ва онро гоҳ дар Лиссабон меёбам, гоҳ дар Хабаровск. Аз пеши назарам биноҳои тоқҳои нӯгтездор, хонаҳои давраи сталинӣ бо нақшунигори шаркӣ — қисман дигар вуҷуднадошта — ва хиёбони бепоёни марказӣ бо гулгашт ва доғҳои даромехтаи офтобу соя мегузаранд».

?

«Ин тасвирҳо ҳеҷ даъвое ба ҳақиқати таърихӣ ва дақиқкории ҷузъӣ надоранд. Ман танҳо мехостам ҳамон ҳавову фазо ва "наззораи бозии нуру соя"-ро бирасонам. Инҳо як навъ расмҳои бархоста аз умқи хотираанд, ҳарчанд, росташро бигӯям, аз аксҳо низ кумак гирифтаам».

Аз маҷмӯаи "Он ҷое, ки мо нестем (Хуррамабод)"

Армуғон ба шаҳре, ки дар умқи хотироти ҳунарманд ҳаёти худро дорад.

→

"Равзанаҳо, кандагиҳо ва бодбонҳои тика-тика".

Макон: Хонаи истиқоматӣ дар кунҷи хиёбони Рӯдакӣ (собиқ Ленин) ва кӯчаи Шотемур (собиқ Коммунистӣ). Лоиҳаи мазкур ҳоло аз байн рафтааст (бино чаппа шудааст).

Агар бо троллейбуси рақами як аз шимол ба ҷануб, яъне аз Боғи Айнӣ ба тарафи вокзал равед, хиёбони асосӣ танҳо баъд аз шаш истгоҳ, дар наздикиҳои Мединститут намуди пойтахтро мегирифт. То ин ҷо сохтмонҳо соддаву пасткам ва дур аз ҳам буданд. Танҳо баъзе маҷмӯаҳо, мисли Селхозинститут бо ҳайкали Рӯдакӣ ва фосилаҳои кушодае ба чашм мерасиданд, ки роҳро ба сӯи кӯҳҳои Ҳисор нишон медоданд. Тақрибан аз Мединститут кӯчаҳо васеътар шуда, иморатҳои бошукӯҳи сутундор ва аркадор, мисли кинотеатри "8 март" ё Пединститут намоён мешуданд. Ин раванд то расидан ба чорроҳаи хиёбони марказӣ бо кӯчаи Коммунистӣ авҷ мегирифт.

Давом дода, то худи майдони марказӣ, ки бо хиёбон як ном дошт, боз як фазои калони холӣ миёни биноҳо воқеъ буд — боғи шаҳрӣ. Дар дарунтари он чойхонаи "Фароғат" ва як кабобхонаи хурдакак ҷой гирифта буданд, ки бо нархҳои беасос гарон ва мизоҷони пулдорнамояш (ки бештар аз ноҳияҳо барои тамошои пойтахт омада буданд, вале пули зиёд надоштанд) ба кас умуман маъқул намешуд. Худи боғ мисли як нусхаи хурдшуда ва кундаи худаш менамуд: бо чанд қаиқчаву чархофалак ва як роҳи васеи мобайнӣ, ки рост ба пушти Хонаи афсарон мебурд. Он ҷо гоҳ-гоҳ филмҳои Ромм, мисли "Ва бо вуҷуди ин, ман бовар дорам"-ро мемонданд ва консертҳои гурӯҳи мусиқии "Добры молодцы" баргузор мешуданд, ки одам ҳайрон мешуд, чӣ тавр ба ин ҷумҳурии кӯҳистон расидаанд. Боғ дар майдони марказӣ тамом мешуд ва аз он ҷо баъд, хиёбони асосӣ шакли худро дигар карда, ба як булвари зебои чинорзор табдил меёфт. Мардум ин роҳи мобайниро "пятак" мегуфтанд ва он ҷо ҷои нишаст ва вохӯрии ҷавонони пешқадам буд. Вале дар ин бора ягон вақти дигар алоҳида менависам, чун мавзӯъ хеле калон ва доманадор аст.

Дар муқобили боғ, тақрибан дар давоми тамоми масофаи истгоҳи троллейбус аз ЦУМ то кинотеатри "Ҷомӣ", се бинои истиқоматии сеошиёна қомат афрохта буд. Онҳо дарвозаҳои оҳании кандакоришуда ва аркаҳои гирде доштанд, ки дар Душанбе кам дида мешуданд. Аркаҳо каме дарунтар сохта шуда, ороиши хеле бой доштанд. Сари сутунҳояшон (капителҳо) ба услуби коринфӣ монандӣ дошт — гӯё аз тепа каме пахшшуда, вале ба ҳар ҳол хеле нозук буданд. Дар охири ин қатори сохтмонҳо, ба тарафи марказ, як фазои холӣ буд, ки он ҷо кафетерияи тобистонаи зери хаймаҳо ҷой гирифта буд ва дар байни одамон бо номи "Бодбонҳои дарида" машҳур буд. Ман ин ҳамоҳангии аҷиброро дӯст медоштам: сохтмони бошукӯҳу пур аз нақшу нигор дар як тарафи кӯча ва фазои кушоду холӣ дар тарафи дигар. Кас гумон мекард, ки ин хонаҳо мисли дарахтону кӯҳҳо аз азал дар ҳамин ҷо буданд. Танҳо солҳои баъдӣ бароям маълум гашт, ки лоиҳаи ин биноҳо ба қалами Николай Баранов, сармеъмори Ленинград тааллуқ дорад.

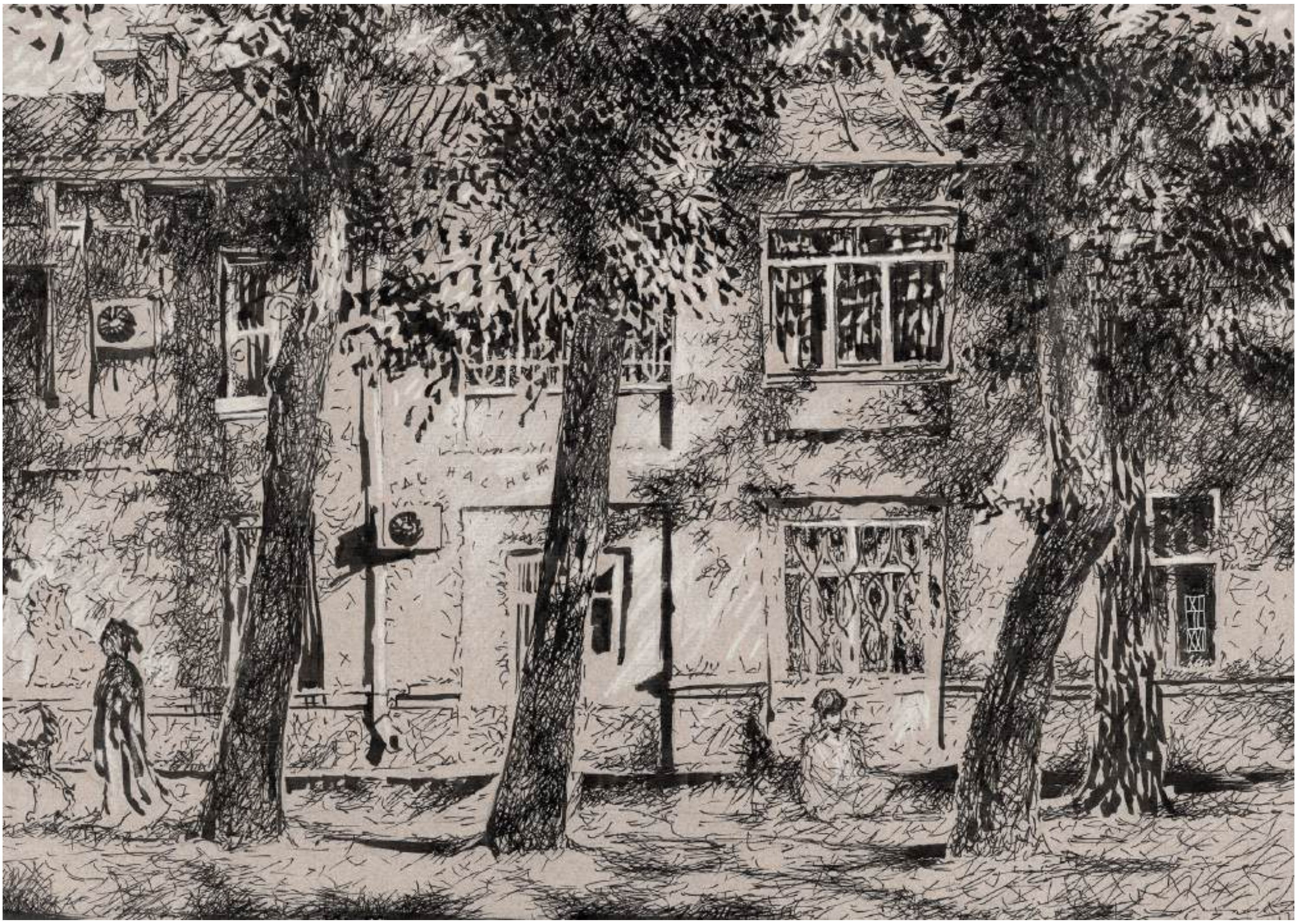
ГДЕ НАС НЕТ

«Кӯча»

Ин як кӯчаи комилан оддии душанбегӣ аст. Дар Душанбе чунин кӯчаҳо кам набуданд — Киров (кӯчаи Ҳусейнзодаи имрӯза), Орджоникидзе (Бохтари ҳозира), Пушкин, Коммуналӣ (Раҳимӣ Ҷалолии кунунӣ) ва Островский (Хусрави Деҳлавии имрӯза), ки худам ҳам чанд соле аз рӯзгорамро он ҷо паси сар намудаам.

Ин биноҳои дуошиёнаи замони Сталин бо лоҷияҳои маҳкам, сақфҳои баланд ва тарҳрезии беназир (ки қимати онро танҳо ҳоло мефаҳмам), намои кӯчаҳои маркази шаҳрро ба вуҷуд меоварданд. Шохаву барги дарахтон зиштии кондиционерҳо ва бетартибии панҷараҳову чорчӯбаҳои гуногуни тирезаҳоро ақиб мезад (пинҳон мекард). Бозии сояҳо дар рӯи деворҳо нақшҳои импрессионистие меофарид, ки шабона як рангубори пурасрор ва готикӣ пайдо менамуданд.

Метавонистӣ ба ҳавлие дарой, бо дӯстон рӯи курсӣ нишинӣ ва шароби портвейн бинӯшӣ, ё ба пушти гаражҳо гузарӣ, то боиси нороҳатии занони солхӯрда рӯи курсии назди даромадгоҳ нагардӣ. Мешуд ин корро накунӣ ва беҳадаф сайр карда, ба кунҷу канорҳо ва роҳравҳо назар андозӣ ва бо ин роҳ гӯшаҳои зиндагии дигаронро дар шакли гапҳои ногаҳон шунидашуда ва ҳаракатҳои пинҳонӣ кашф намоӣ. Аммо дар асл, ҳаёти ин пойтахти музофотӣ маҳз дар ҳамин кӯчаҳо орому бешитоб ҷорӣ буд. Ман аллакай дар матни аввали албом зикр карда будам, ки шабоҳати ин шаҳрро дар ҳар ҷое, ки то имрӯз будам, пайдо мекунам. Шояд барои ҳамин ҳам, маро ҳеҷ гоҳ ҷойҳои таърихиву биноҳои машҳуре, ки ҳама онҳоро борҳо дидаанд, сурат гирифтаанд ва дар бораашон ҳама чизи мумкинро гуфтаанд, ҷалб намекарданд. Ва то ҳол маро ҳамин кӯчаҳои оддӣ ва хонаҳои кӯҳнаву фарсуда ба сӯи худ мекашанд, ки агар ба онҳо бодиққат назар андозӣ, метавонанд қиссаҳои беохиреро нақл кунанд.

***

ТАМ где НАС нет

Гастрономи назди театри опера.

Ҷой: бинои истиқоматӣ дар гӯшаи хиёбони Рӯдакӣ ва майдони 800-солагии Москва (хиёбони Рӯдакӣ, 30)

Барои сокинони аслии пойтахт, Гастрономи № 1 ҳамеша бо номи аввалин директораш — Борис Иванович, ки ветерани Ч,БВ буд, машҳур буд. Одамон оддӣ мегуфтанд: "Ман аз Борис Иванович ҳасиб харидам". Борис Иванович Ванштейн ин мағозаро аз соли 1950 то 1972 роҳбарӣ карда, онро хеле обод намуд. Ба таъбири имрӯза, ӯ як менеҷери олиҷаноб буд, вале дар охир ӯро барои кадом як сохтакориҳо ба зиндон шинонданд. Бо вуҷуди ин, мағоза то дергоҳ дар байни мардум "Мағозаи Борис Иванович" ном дошт... Овозаҳое ҳам буданд, ки ӯ на барои пул, балки барои он ситораҳои шашгӯшаи яҳудии (могендовиди) неонӣ, ки бо фармони ӯ лавҳаи "Гастроном"-ро ороиш медоданд, зиндонӣ шудааст.»

Ин гастроном дар ҳақиқат як макони афсонавӣ буд. Шуъбаи шаробфурӯшии он шояд одамро ҳайратзада намекард, вале ҳамеша чашмро дар интизории лаҳзаҳои ширини интихоб равшан месохт. Дар ошёнаи якуми ҳамин бино шиносҳои хуби ман, як вақтҳо ҳатто хешовандонам зиндагӣ мекарданд, ки одамон тез-тез ба тирезаашон так-так мекарданд, то як истакон амонат бигиранд.

Ман аллакай дар бораи он нигоҳи хоси "хушҳолона" ба шаҳру зиндагӣ нақл карда будам, ки рӯзгору шуури касро зебо месозад. Маҳз ҳамин нигоҳ расми нӯшидани шаробҳои маҳаллиро дар маконҳои мухталиф ба вуҷуд оварда буд. Ин ҳолат то ҷое ба ситоиши боду ҷараёни об монандӣ дошт — мо аз миёни мавҷҳои шароб мегузаштем ва ба пешвози боди дигаргуниҳо шино мекардем. Гастрономи назди Театри опера бошад, бароямон як навъ маъбаде буд, ки аз он ҷо ашёи ин култ (ашёи муқаддас)-ро харидорӣ менамудем.

***

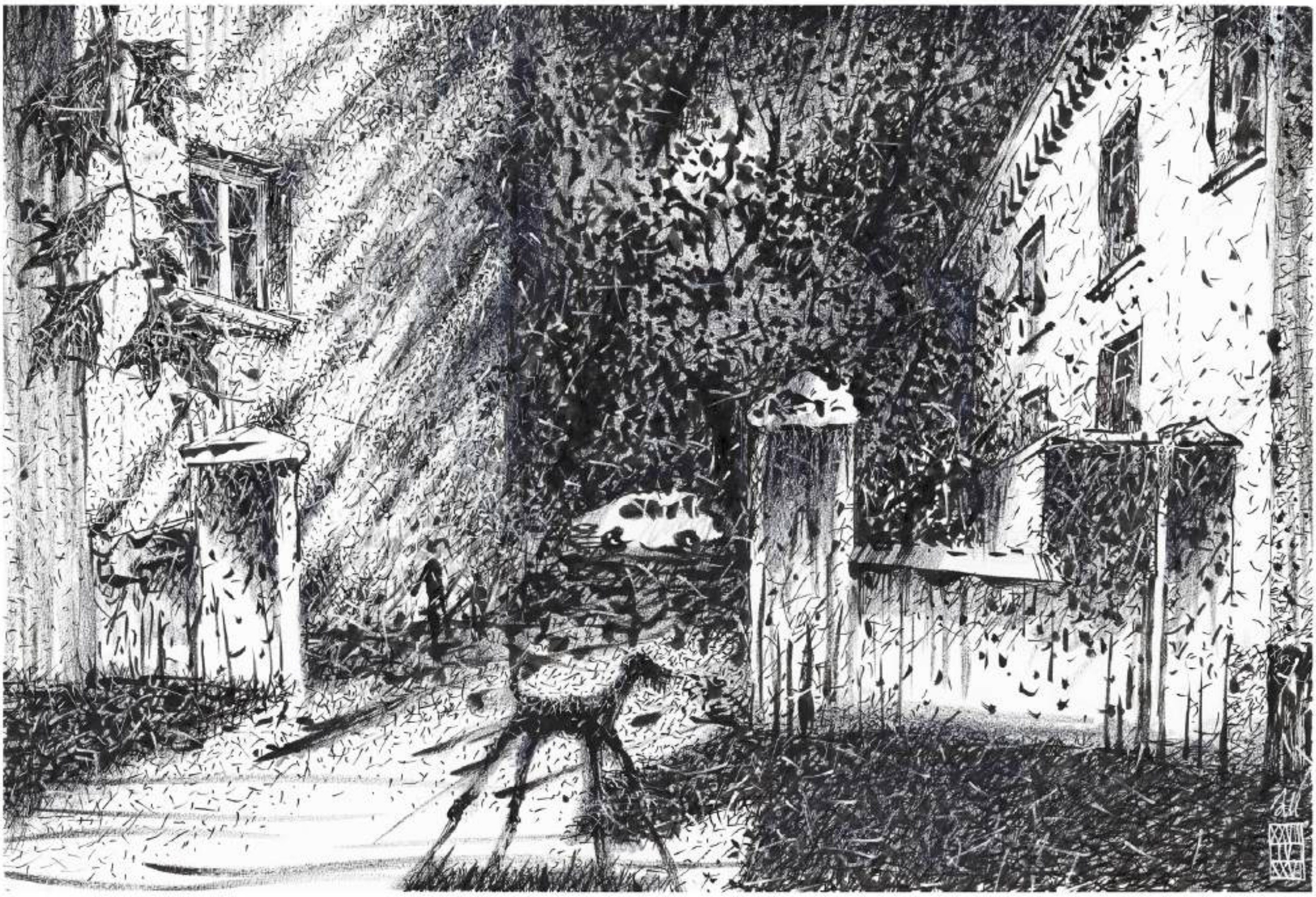

Даромадгоҳи ҳавлӣ.

Ҷой: бинои истиқоматӣ дар гӯшаи кӯчаи Айнӣ ва кӯчаи А. Адҳамов (собиқ Попов); ҳавлӣ ба бинои Донишкадаи иқтисод ҳамшафат буд; бино ҳоло вайрон карда шудааст

Дарки мо аз зебоӣ дар тӯли зиндагӣ борҳо дигаргун шуд, гоҳҳо ҳатто ба самти комилан муқобил рафт ва ба назари ман, ин як амри табиӣ аст. Хеле аҷиб ва бемаъно мешуд, агар бо вуҷуди тағйироти ҳатмиву мантиқии ҷаҳони атроф, ақидаҳо ва завқи мо ҳамон хел бетағйир мемонданд. Ин ҳолат танҳо аз якравӣ ва нахостани дидани чизҳо ба он гунае, ки ҳастанд, гувоҳӣ медод.

Ҳоло ман ҳама он чизеро, ки кашиданаш ҷолиб аст, зебо меҳисобам — ҳатто доғҳои рӯи миз ё чакраҳои борон дар рӯи асфалт. Сохтмони биноҳо ҳам ҳамин хел. Вале чаро бошад, ки дар ин лаҳзаҳо бештар суратҳои даврони Душанбеи аввали солҳои 80-ум дар пеши чашмонам зинда мешаванд. Он замон рӯзгори ман миёни ду хона мегузашт, ки якеаш дар кӯчаи Островский, рост дар муқобили Бозори Сабз буд. Шабҳо бисёр вақт пас аз нишастҳо бо дӯстон аз кӯчаҳои Киров, Истаравшан, Куйбышев, Орджоникидзе ва Бофанда пиёда гузашта, ба хона мерафтам...

Ба паҳлуи биноҳо деворҳои пасти гачшуда ва аз обуранг рафтае васл буданд, ки дар байнашон сутунҳои такягоҳии чоркунҷа бо сарпӯшҳои аҳромшакл қомат афрохта буданд. Дар замонҳои пеш, эҳтимол, миёни ин сутунҳо дарвоза ё даричае буд, вале дар аввали солҳои 80-ум дигар аз онҳо нишоне намонда буд ва роҳи ҳавлӣ комилан кушод буд. Дар даруни ҳавлиҳо бошад, як дунёи дигар ҳукмронӣ мекард: кадоме гитара менавохту дар рӯи кати (топчани) зери сиёҳии токҳо нишастҳои сокинон бо бозии нарду шоҳмот бешитоб мегузашт. Одамон гулҳою майдончаҳоро бо шланг об мезаданд ва ҳаво бӯи чанги намхӯрдаву салқинӣ мегирифт.

Биноҳо, ба ҷуз аз чанд маврид, намуди соддаву умумӣ доштанд — иморатҳои пасти ду ва сеошиёна, ки ягон нақши гачии зиёд надоштанд. Танҳо бо ороишоти оддӣ ва дандонаҳои соддаи зери сақф зиннат ёфта буданд, вале маҳз ҳамин деворҳои куҳнаву аз ранг рафта ва хоки дар кандагиҳо нишаста ба онҳо ҷони тоза мебахшид. Намои соддаи биноҳо гӯё ҷон гирифта, ба нафас кашидан сар мекард. Шомгоҳони тобистон, вақте ки нури маҳтоб рӯи хонаҳову деворҳо мерехт ва сояҳои парешони дарахтон мисли нақшҳои низомӣ (камуфляжӣ) рӯи замин паҳн мешуданд, як ҳавои сеҳрнок ба вуҷуд меомад. Рӯзҳо, шабҳо ва моҳҳо гӯё охир надоштанд ва дар воқеъ ҳам беканор буданд.

Дар он солҳо тамоми муҳити меъмории Душанбе ба назарам оддӣ, бесимо ва дилгиркунанда менамуд. Чунин ҳиссиёте доштам, ки ин ҳама, ба ғайр аз фарсудашавии ногузир, ҳадди ақал боз сад соли дигар бе ҳеҷ дигаргунӣ қомат хоҳад афрохт. Аз ин рӯ, ба ғайр аз мавридҳои хеле кам, ягон хоҳиш ва ҳавасмандӣ барои кашидани расми чизе мавҷуд набуд. Барои дарк кардани он зебоии ба чашми ҳама ноаён, ки дар он маконҳо ва дар он замон ҷой дошт, лозим омад, ки хеле дур ва барои муддати тӯлонӣ сафар кунам.

Онҳо ҳамеша дутоянд

Ҷой: бинои истиқоматӣ дар гӯшаи кӯчаи Айнӣ ва кӯчаи Аҳмади Дониш

Он чи яке мебинанд ва он чи дигаре.

«Баъзеҳо мегӯянд: О шаҳри ман! Шаҳре, ки зери бори биноҳои баландошёнаи нав мондааст ва аз фазои бароҳату шинами кӯчаҳои сояафкану ҳавлиҳо маҳрум гаштааст. Шаҳре бо "дандонҳои кандашуда"-и биноҳои куҳна, ки дар ҷои онҳо пломбаҳову имплантҳои бадном ва калони сохтмонҳои нав, ки бо нақшу нигори бемаънову бераҳмонаи худ чашми касро хаста мекунанд, роҳ меёбанд! Шаҳри дорои тӯфонҳои чангу хок, қатъи оби ширин ва нерӯи барқ, шаҳре, ки аз издиҳоми одамони сершумори омада нафасаш танг мешавад!

Дигарон мегӯянд: О шаҳри ман! Шаҳри рӯшан, зинда ва гарм, бо вуҷуди тамоми ампутатсияҳо (буриданҳо) ва имплантҳои меъморӣ. Шаҳре бо биноҳои нави камёфт, вале маҳз ба ҳамин хотир боз ҳам гаронбаҳову шоиста. Шаҳре бо ҳамон шабакаи боқимондаи кӯчаҳои як-дуошёна, ки дар ду қадам дуртар аз марказ ба болои теппаҳо мебароянд; бо аллеяи марказии дорои чинорҳои сояафкани ҳамешагӣ ва як дунё боғҳои навшудаву гулзорҳо, қаҳвахонаҳову тарабхонаҳо. Шаҳре бо ҷавонони зебо ва бӯи нони гарми танӯрӣ, ки ҳамеша касро шефтаву мафтун месозад.»

Х,ам инҳо ҳақанд, ҳам онҳо. Вале дуюмиҳо ба ман дилнишинтаранд, ҳарчанд шумораашон хеле камтар аст.

***

Аз албоми «Манзараҳо аз зиндагии Хуттали имрӯза»

Композитсияҳои графикӣ аз рӯйи суратҳои кӯҳнаи Душанбе бар заминаҳои нақшу нигоре гузошта шудаанд, ки онҳоро рассом, меъмор, дӯст ва устоди муаллиф Владимир Бажутин аз рӯйи барқарорсозии лавҳаҳои гаҷии кандакории шаҳраки бостонии Ҳулбук ва Сайёд сохтааст. Ҳафриёти ин ёдгориҳои давлати асримиёнагии Хутталро солҳои дароз модари муаллиф, бостоншинос Эркиной Ғуломова роҳбарӣ кардааст.

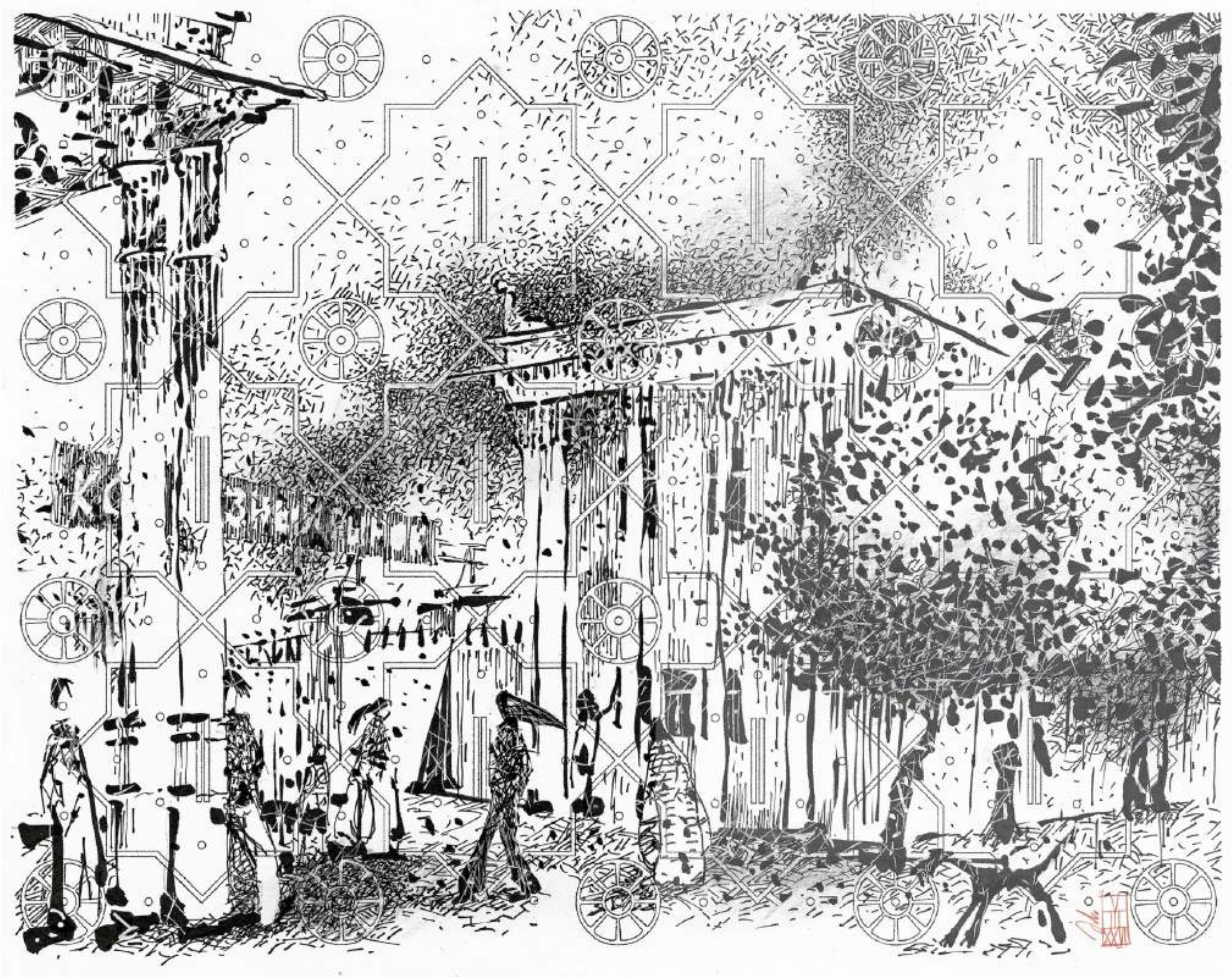

Даромадгоҳи Бозори Сабз

Аз рӯйи сурати Бахтиёр Шарипов.

Ҷой: Бозори Сабз, кӯчаи Лоҳутӣ, байни биноҳои 8 ва 16; ҳоло вайрон карда шудааст.

→

Шиноси ман, меъмор Б. ба тасаввуф (суфизм) таваҷҷуҳи хос дошт. Ӯ дар ҳама ҷо таъсири сӯфиёнаро меҷуст ва иқтибосҳо аз Румиву Хайём дар нутқи ӯ нисбат ба калимаи

дағали "бл*", ки барои луғати меъморон хос аст, бештар дучор мешуданд. Бо кадом як роҳе, эҳтимоли зиёд тавассути худи ман, ӯ бо намунаҳои барқароршудаи панелҳои гачии кандакоришудаи Ҳулбук шинос шуд ва дарҳол дар онҳо решаҳои сӯфиёнаро пайдо намуд. (Барои онҳое, ки огоҳ нестанд: Ҳулбук ёдгории асрҳои IX-XI, пойтахти Хуттали қадим, ки бо номҳои Хуталлон ё Хатлон низ машҳур аст, дар ҳудуди ҷануби Тоҷикистон воқеъ мебошад. Модари ман, Эркинҷон Ғуломова, солҳои зиёд ба ҳафриёти он машғул буд ва дар бораи ин лоиҳа дар саҳифаи Фейсбуки ман як албоми алоҳида мавҷуд аст)

Он замон Б. дар Москва меъмори басо серталаб ва номдор буд ва бидуни таъхир ба нақшакаши худ супориш дод, ки чанде аз ин нақшҳоро бо графикаи векторӣ бикашад. Саранҷом, як албоми иборат аз 12 саҳифаи ороишии ба ҳам шабеҳ рӯи кор омад, ки Б. онро ба чоп расонда, "дафтарчаи рангкунӣ" ном ниҳод ва барояш пешгуфтор навишт. Ман тамоми матни пешгуфторро ин ҷо намеорам, танҳо як иқтибоси кӯтоҳро пешниҳод мекунам:

«Дар китобе, ки ба диққати шумо пешниҳод мешавад, дар нақши ҳомили иттилоот нақшу нигор баромад кардааст, ки дар шакли дувоздаҳ ҷадвал оварда шудааст… …Азбаски ҷадвалҳо дар ду нусха мавҷуданд, онҳоро бояд дар ду ҳолати муқобил ранг кард: дар ҳолати рӯҳафтодагӣ ва дар ҳолати болоравии мусбати эҳсосот. Ду манзараи кайфияти шумо, ки дар сохтори нақш ҷой гирифтаанд, дар маҷмӯъ на нақшаи эҳсосӣ, балки нақшаи кайҳониро зоҳир мекунанд, ки бештар ба унсури обии вуҷуди инсон тааллуқ дорад, назар ба модда. Пас аз ранг кардани ду ҷадвали якхела шумо ду зидди ҳамдигар, ду моҳиятро соҳиб шудед. Ин ҷадвалҳо, ки паҳлуи ҳам бар девор гузошта мешаванд, бо иттиҳоди худ ҳолати батнии шумо ё нуқтаи сифрии ҳисобро нишон хоҳанд дод. Сафари хуш…»

Як нусхаашро Б. ба ман так,дим кард. Ман онро варақ задам ва баъд фаромӯш кардам, вале чанде пеш, ҳангоми кофтукуби кӯҳнапораҳо ва чизҳои бекора, онро дар ҳолати комилан дастнарасида пайдо намудам. Нақшҳо дар рӯи коғази ғафси хушсифат чоп шудаанд, ки одам ҳайф медонад онро вайрон кунад. Ин заминаи тайёри ороишӣ (нақшҳо) ба ман кӯмак кард, ки аз тарси саҳифаи сафед гузарам. Ҳамчун сужети расм қарор додам, ки ҳар чизи аввалин дар бораи Душанбе ба чашмам афтад, ҳамонро гирам. Аввалин чизе, ки ба чашмам афтод, як акси зебои даромадгоҳи Бозори Сабз дар саҳифаи Бахтиёр Шарипов буд. Ман дарҳол ин тасвирро ба рӯи нақши ба назарам мувофиқ гузарондам — зовияи (ракурси) онро каме дигар кардам, мошинҳои винтажиро гирифтам ва дар заминаи пеш чанд одами хиппинаморо (стаффаж) илова намудам.

Ба ин тартиб, ман нияти меъмор Б.-ро қисман амалӣ намуда, нақшу нигорро бо рангҳои сиёҳу сафед ранг кардам. Танҳо бо антиподҳо (зиддиятҳо), ростӣ, чандон хуб набаромад, вале вақт нишон хоҳад дод. Номи албом шояд аз нуқтаи назари ҷуғрофӣ комилан дуруст набошад; ман умуман тасаввур карда наметавонам, ки оё ҳудуди имрӯзаи Душанбе ба таркиби Хуттал дохил мешуд ё не. Аммо бо кадом як сабаби бароям ҳанӯз номаълум, ман хеле мехостам, ки маҳз ҳамин тавр бошад.

Кассаҳои Аэрофлот.

Аз рӯйи сурат аз бойгонии Зоя Халтурина (Суратҳои Душанбеи кӯҳна, соли 1951. Сурат: Виталий Халтурин).

Ҷой: ҳоло сафорати Туркия; гӯшаи хиёбони Рӯдакӣ (собиқ Ленин) ва кӯчаи Валаматзода (собиқ Мазаев)

Ин бино дар гӯшаи хиёбони Ленин ва кӯчаи Мазаев беҳтар аз ҳама дар яке аз шарҳҳо ба яке аз суратҳои кӯҳнаи ман тавсиф шудааст:

«Дар пеши он ҳайкалҳои гаҷини лётчик ва духтари парашютист меистоданд — гӯё аз суратҳои Дейнека ё Самохвалов фаромада бошанд. Ҳар рӯз аз пешашон ба мактаб мегузаштам. Дар солҳои 80-ум московиҳои ба конференсия омада дар пешашон аз шодӣ шах шуда монданд: чунин шоҳасарҳо дар марказ қариб намондаанд. Ҳамон вақт ман ҳам ба «амаку хола» бо чашми дигар нигаристам».

Ҳайкали он марду занро аллакай кайҳо гирифтаанд, вале бино ҳанӯз устувор аст ва ҳоло дар он сафорати Туркия ҷойгир мебошад. Танҳо кӯчаи собиқи Мазаевро, ростӣ, комилан тарошидаанд ва тамоми дарахтон кадом як ҷо ғайб задаанд.

***

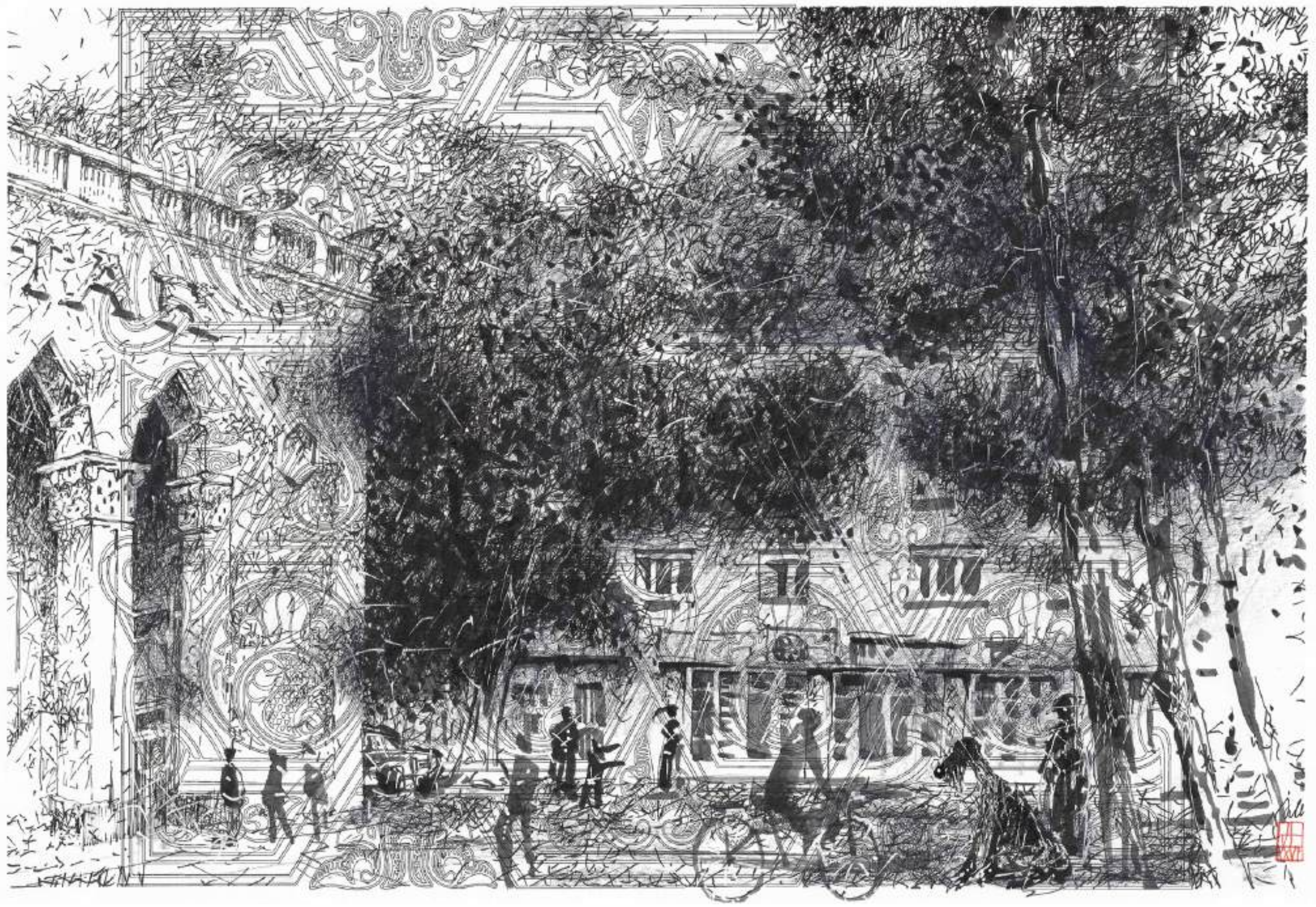

Пораи намои кинотеатри «Ватан»

Аз рӯйи сурате аз интернет; муаллифашро наёфтам.

Ҷой: кинотеатри «Ватан», хиёбони Рӯдакӣ, 11

Танҳо дар варақи панҷуми ин силсила пай бурдам, ки ҳамаи биноҳо пора-пора аз миёни сабзаи анбӯҳ намоёнанд ё чун порчаҳои аз паси дарахтон нимнамо мебароянд. Ягон бино пурра дар варақ намеғунҷад; ҳамаи намоҳо қисман тасвир шудаанд.

Дар Душанбе бештари вақти сол ҳамин ҳаво ҳукмрон буд. Аз сабаби сердарахтии шаҳр, кабудизор қариб нишони тамоми манзараи пеши чашмро ҳангоми роҳ гаштан пур мекард. Аз нимаи боқимонда танҳо як ҳиссааш ба осмон ва кӯҳҳо рост меомад ва қисми ками дигар ба роҳу пиёдароҳҳое, ки дар дурӣ хурд мешуданд. Ба деворҳои биноҳо бошад, ҳамагӣ як гӯшаи хурд мерасид. Ман ин ҷо нигоҳи рост ба кадом як сохтмони бошукӯҳро намегӯям, ман ҳамон эҳсоси ҳаракат дар кӯчаҳоро дар назар дорам. Ин кӯчаҳо дар хотираи ман мисли як чизи мавҷдор ва печхӯрда сабт шудаанд, ки дар он дарахтон ба сояҳо ва сояҳо ба рӯи девори хонаҳову нақшу нигорҳо мерезанд, то ҷое ки агар чашмонатро нимпӯш накунӣ, намефаҳмӣ чӣ дар куҷост. Он мисли як "рагуи ирландӣ" буд, ки дар кабудизори фаровон ва сояҳои сиёҳу сафед ҷузъиёти деворҳои классикӣ ва модерн шино мекарданд. Зимистон, вақте ки баргҳо мерехтанд, сояи шохаҳо рӯи девори хонаҳо як нақши аҷиби каҷукилестро (пазл) меофарид, ки онро танҳо танаҳои гирди дарахтон ва сояҳои рости онҳо мебуриданд. Вале дар зимистон осмон рӯшан набуд ва худи биноҳоро ҳам бо рангҳои кушоду мулоим ранг мекарданд, барои ҳамин ҳама чиз бо ҳам омехта шуда, хатҳои байни худро гум мекард. Нишон додани ин ҳолат дар расмҳои сиёҳу сафед (монохромӣ) хеле мушкил аст, аз ин рӯ, худаш ҳамин хел мешавад, ки қариб ҳамаи тасвирҳои даврони аввали Душанбеи ман ба тобистон ва замони сабзӣ рост меоянд.

Пораҳои кинотеатр ва бинои шафати он, ки дар ошёнаи поёнаш қаҳвахонаи «Лола» ҷой дошт, манзараи барои он замон маъмулии ҳамзистии осоиштаи услуби омехтаи шарқона ва модернизми хушки солҳои 60-ро нишон медиҳанд.

***

Ҳавличае дар Душанбе

Аз рӯйи сурати Nodira Isoeva аз Инстаграм.

Ҷой: бинои истиқоматӣ, хиёбони Рӯдакӣ, 35

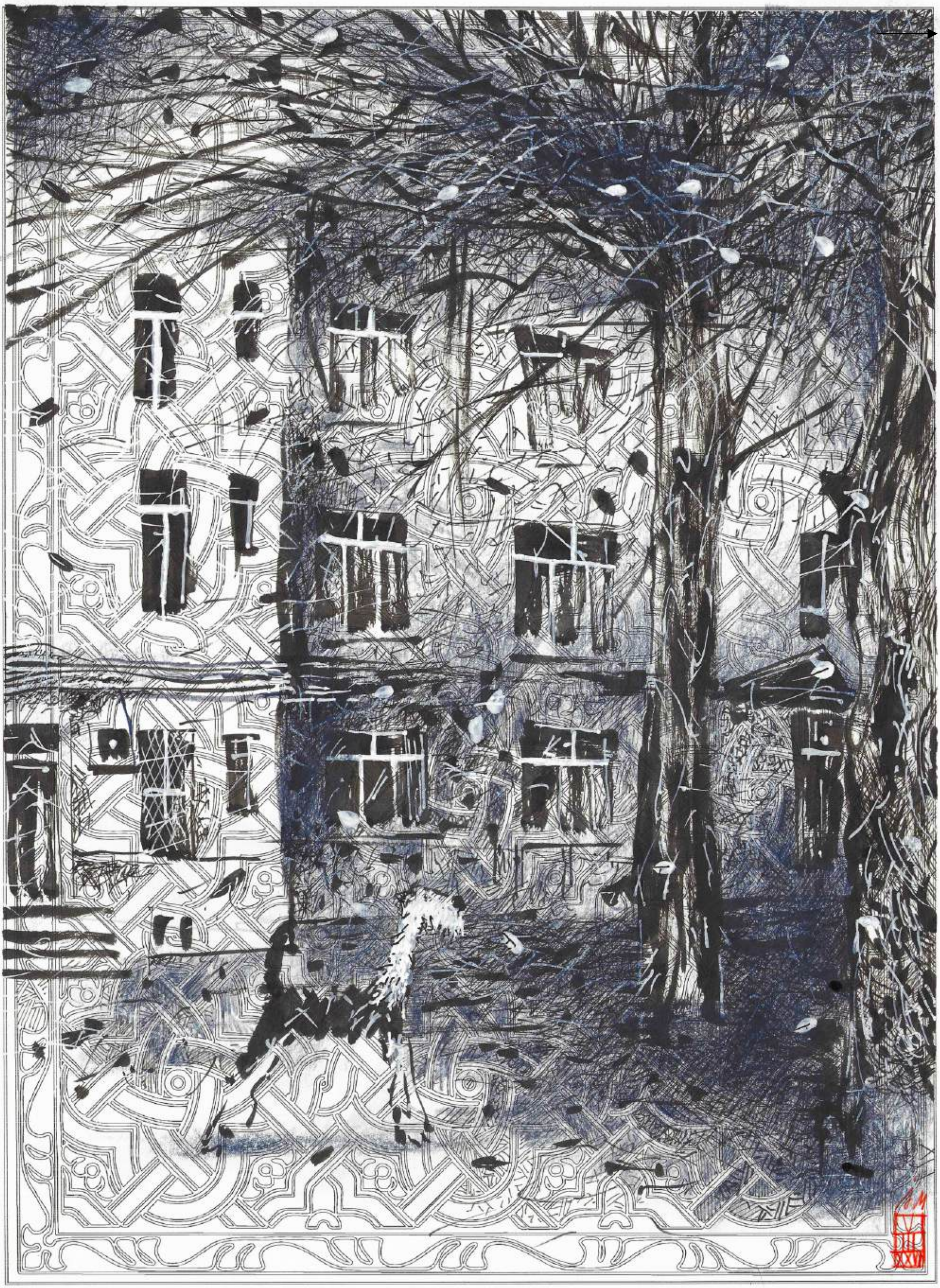

ФИРДАВС ШАРИФОВ

Аз рӯйи ихтисос харитасоз аст; дар ширкати сохтмонӣ дар Душанбе кор кардааст, дар сохтмони бинои «Ватан», биноҳои кӯчаи Айнӣ ва мактаби ба номи Малика Собирова иштирок кардааст.

Аз соли 2020 ба суратгирӣ ҷиддӣ машғул аст. Чун зодаи Душанбе, шаҳрро медонад ва мефаҳмад, дигаргуншавии онро мушоҳида мекунад ва зебогии пойтахтро дар суратҳои худ ҳуҷҷатӣ месозад. Фирдавс диққати махсусро ба манзараҳои шаҳрии киномонанд, ба ҷустуҷӯйи нуқтаҳои назари ғайриоддӣ ва омезишҳои ранг медиҳад, ки дар роҳҳои одатшуда чизи наве, шоиронае, аҷибе мекушоянд. Дар объективи худ аксар вақт биносозии кӯҳнаи шаҳрро сабт мекунад — биноҳои дилнишин ва бо қадду қомати инсон мувофиқ, ки унсурҳои ороиши дастӣ доранд. Ба маҳаллаҳои Душанбеи нав низ рӯ оварда, дар манзараи ҳаррӯзаи шаҳр ҷузъиёти аз нигоҳи чашм ҷолиброро меёбад.

Ба назарам, чунин меъморӣ муҳити шаҳрии осудатаре меофарад. Вақте бо чунин кӯчаҳо мегардӣ, худро ҷузъи фазо ҳис мекунӣ. Биносозии серошёнаи имрӯза вазифаҳои худро ҳал мекунад, вале аксар вақт таассуроти тамоман дигар мебахшад ва он ҳисси оромиеро намедиҳад, ки маҳаллаҳои кӯҳна доранд.

[аксҳо аз ҷониби муаллиф пешниҳод шудаанд]

?

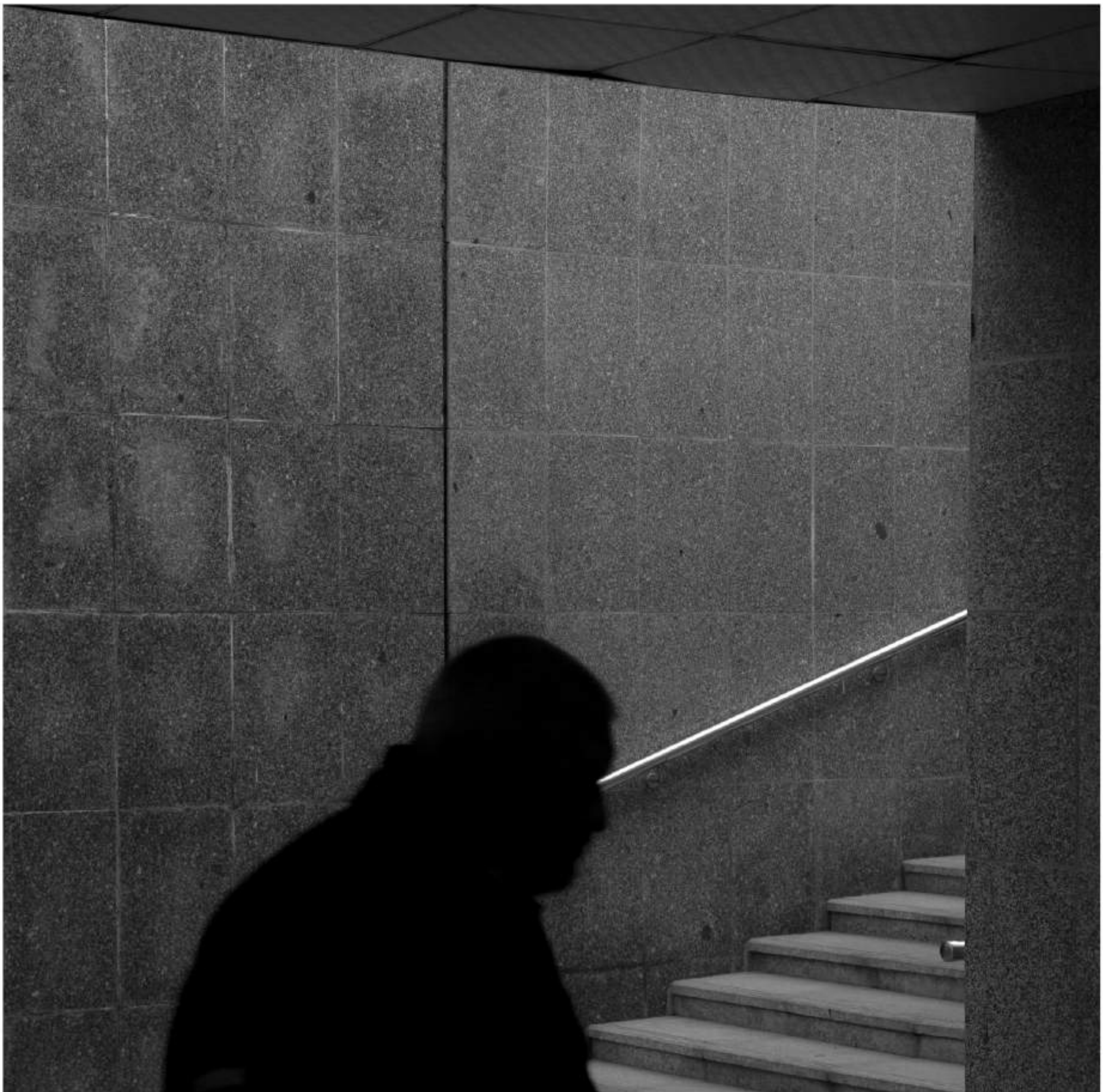

Сояи марди танҳо
| Гузаргоҳи зеризаминии назди Қарияи Боло

Мужда аз баҳор
| Шоҳроҳи М34, чорроҳаи хиёбони И. Сомонӣ

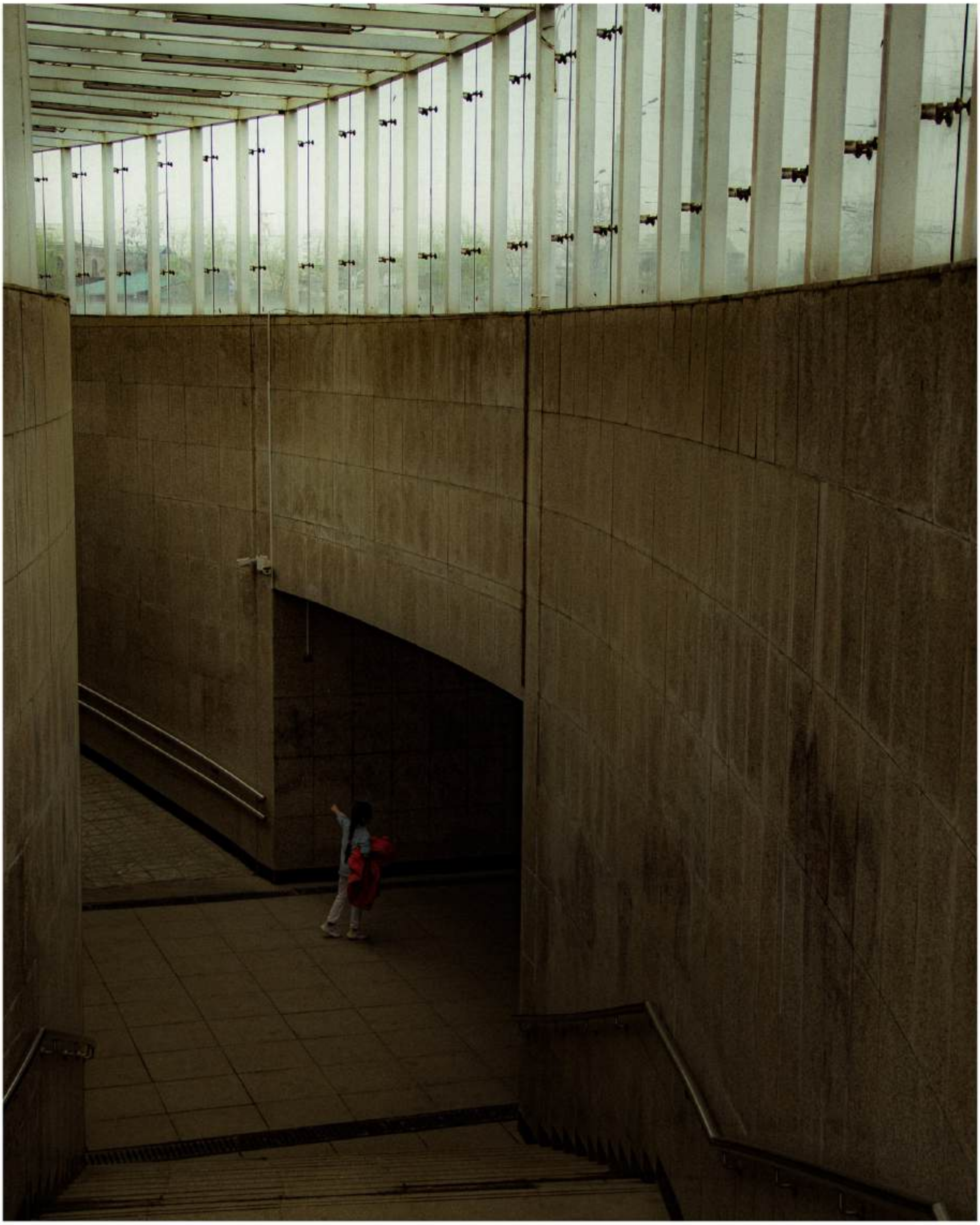

Духтарак аз печутоби зеризаминӣ роҳи баромад ёфт
| Гузаргоҳи зеризаминии роҳи Помир, назди Қарияи Боло

Бачагӣ дар миёни навбиноҳо
| Хиёбони Нусратулло Махсум, 16а

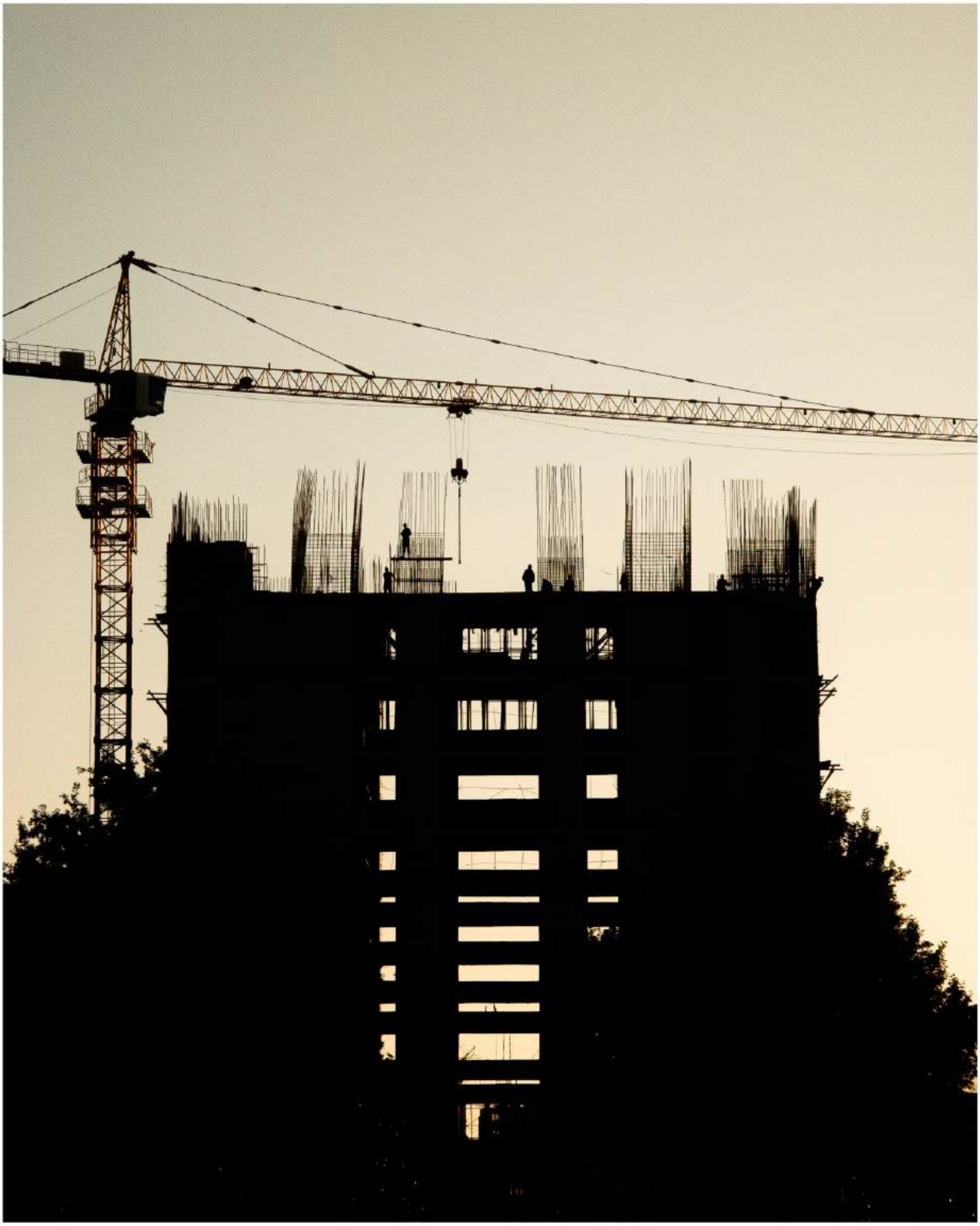

Ғуруби шаҳри кӯҳна
| Кӯчаи Ҷалол Икромӣ, манзара аз майдони Дӯстӣ

Хонаҳои бадном
| Хиёбони Нусратулло Махсум, 16а

Лаҳзаи оромӣ дар сояи чинорҳо
| Хиёбони Рӯдакӣ, 30

Маҳаллаҳои панелӣ
| Кӯчаи Зарафшон, 22/7

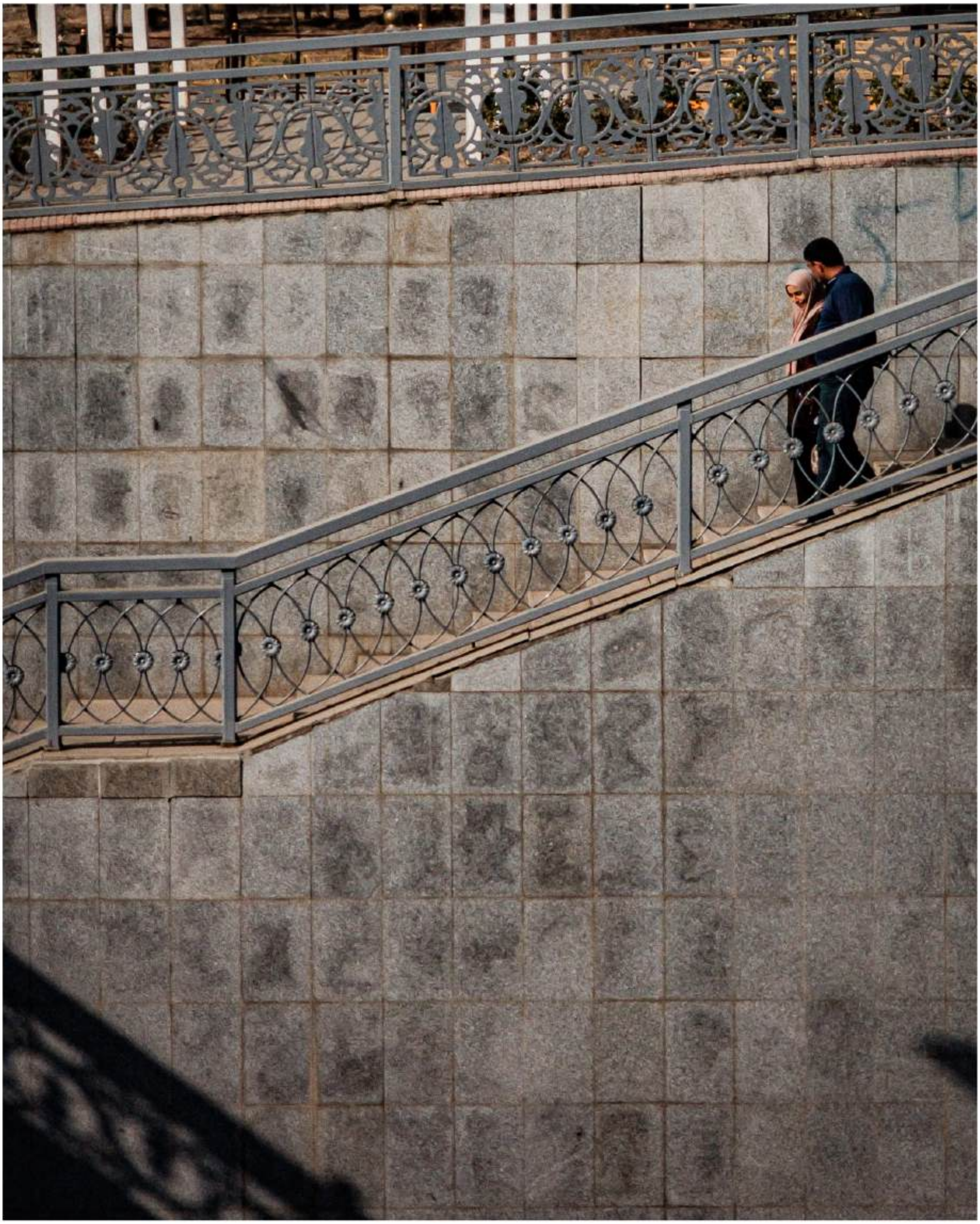

Барояшон шод шудан мумкин
| Хиёбони Нусратулло Махсум, 72/3, ноҳияи Сино, Душанбе

Ҷуфти ҷавон
| Чорроҳаи хиёбони И. Сомонӣ ва кӯчаи Бағоутдинов

ТАҲЛИЛИ МАЪЛУМОТ

Дар ин бахш мо нақл мекунем, ки бойгонии харитаи ёд чӣ гуна меафзояд ва шакл мегирад.

Мо гувоҳиҳои ба бойгонӣ воридшавандаро ҷамъбаст мекунем, то дар платформаи кушода низоми роҳнамоии қулай созем.

Ғайр аз ин, ба воситаи ҷамъбастҳо мо метавонем дар бораи мазмуни бойгонӣ нақл кунем — дар бораи он ки сокинони Душанбе кадом ҳикояву ёдҳоро бо мо мубодила менамоянд.

Чӣ аллакай нашр шудааст?

Харита яке аз аёнитарин шаклҳои муаррифии бойгонист, ки баъзе паҳлуҳои мазмуни онро бе ҳеҷ талафот ба таври дидорӣ нишон додан имкон медиҳад. Ҳар қадар бойгонӣ калонтар бошад, ҳамон қадар чунин намоишҳои аёнӣ барои истифодабарандагонаш муфидтар мешаванд.

Дар бойгонии мо аллакай 118 гувоҳӣ ҳаст, ки мо онҳоро аз сокинони имрӯза ё пешинаи Душанбе қабул мекунем. Мо кӯшиш мекунем, ки ҷойгоҳи ҳар гувоҳиро муайян кунем. Аммо ин на ҳамеша имконпазир аст, ва аз ин рӯ бойгонии мо ба ду қисм ҷудо шудааст:

1. гувоҳиҳое, ки ҷойгоҳашон муайян ва бар харитаи ёд гузошта шудааст;
2. ҳикояҳое, ки ба ҷойи муайяни шаҳр пайваст нестанд.

Ёддоштҳо дар ҳар ду қисми бойгонӣ баробар пурарзишанд. Дар айни ҳол зиёда аз сеяки ҳамаи гувоҳиҳоро (37.4%) мо ҷойгоҳ муайян карда натавонистем — баъзеи к,иссах,о дар бораи расму одатҳои ҳаррӯза ё идонаанд, баъзеи дигарро гувоҳон бе нишон додани ҷой ба мо расондаанд.

Мо ният дорем, ки ин гувоҳиҳоро ба зудӣ дар сохтори мувозии бойгонӣ, ки ба харитаи Душанбе пайваст нест, нашр кунем. Ҳоло бошад, қисми зиёди ҳикояву ёдҳо аллакай дар харитаи ёд дар шабака ҷойгир шудааст.

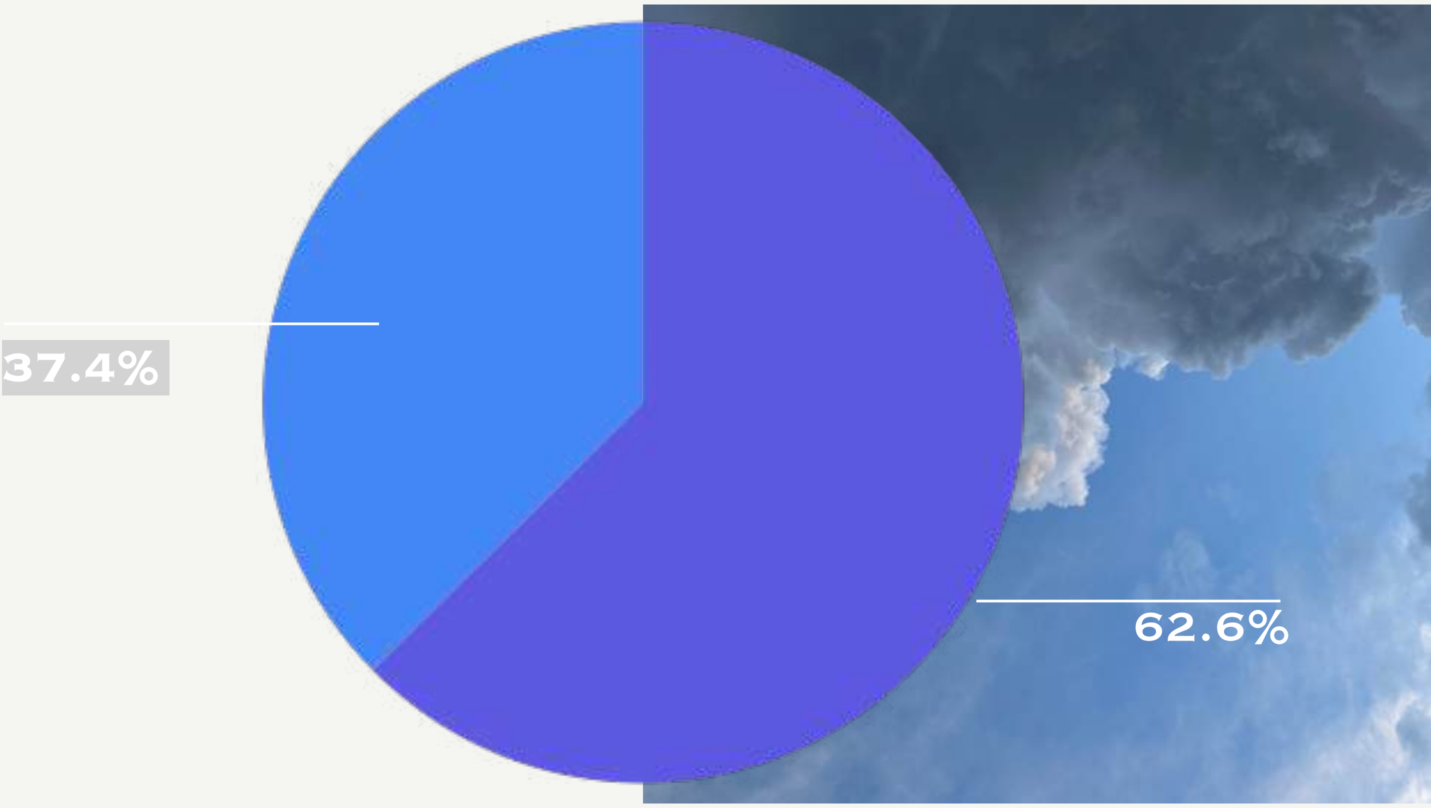

Ҷойҳои боқимонда ва ҷойҳои аздастрафта

Дар миёни гувоҳиҳои ҷойгоҳашон муайян сеяк (32.9%) ба ҷойҳои аздастрафта тааллуқ дорад (масалан, якбора се гувоҳӣ дар бораи чойхонаи «Роҳат» нақл мекунад). Ҳиссаи хеле хурд (4.9%) ба ҷойҳои қисман боқимонда дахл дорад — чун кинотеатри партофташудаи «Тоҷикистон». Гувоҳиҳои боқимонда (62.2%) бо хонаҳо, боғҳо, гулгаштҳо ва чорроҳаҳое пайвастанд, ки то имрӯз боқӣ мондаанд.

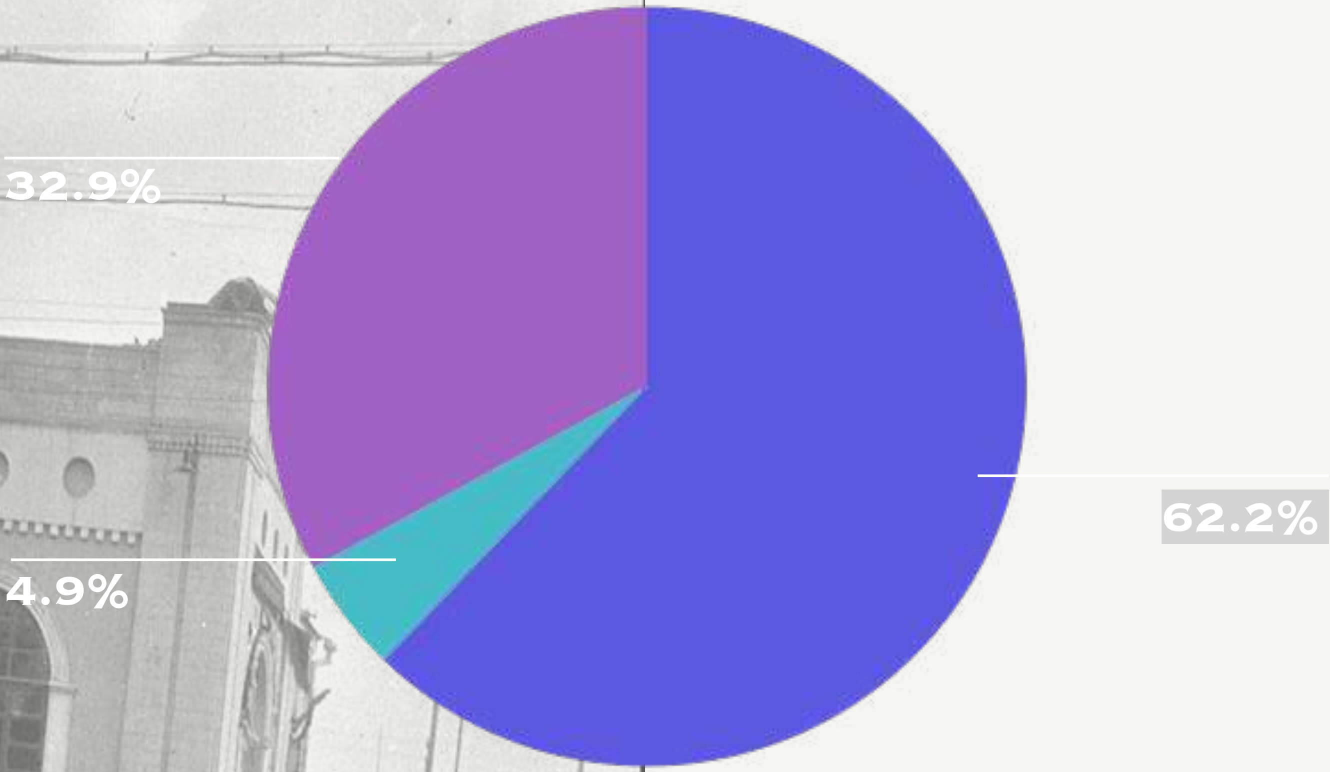

Хонаи деҳқон, боли ҷанубӣ. Соли 1932. Манбаъ: pastvu.com/p/2376856

Баъдтар бино аз нав сохта шуда, ҳамчун Театри Маяковский маъруф гардид. Соли 2016 вайрон карда шуд.

Душанбегиҳо дар бораи чӣ нақл мекунанд?

Мо барои ҷамъбаст якчанд гурӯҳбандӣ андешидем ва дар ин кор бо ҷидду ҷаҳд аз ҳукми баҳодиҳанда парҳез кардем.

1.

Хусусияти бойгонии мо шакли харита аст, бинобар ин бисёр гувоҳиҳо ёдҳоро дар бораи ҷойҳо дар бар мегиранд — тавсифи хонаҳо, кӯчаҳо ва боғҳо, ёди биноҳои аздастрафта. Аммо дар амал гувоҳон дар бораи ҷойҳо камтар ва дар бораи одамон бештар нақл мекунанд — дар бораи одатҳои ҳамешагӣ ва рафтору кирдорҳо.

Хеле камтар дар х,икоях,ои сокинони пойтахт, рафтагон ва роҳгузарон ашё вомехӯрад — масалан, мозаикаҳо, китобҳо ё таомҳо.

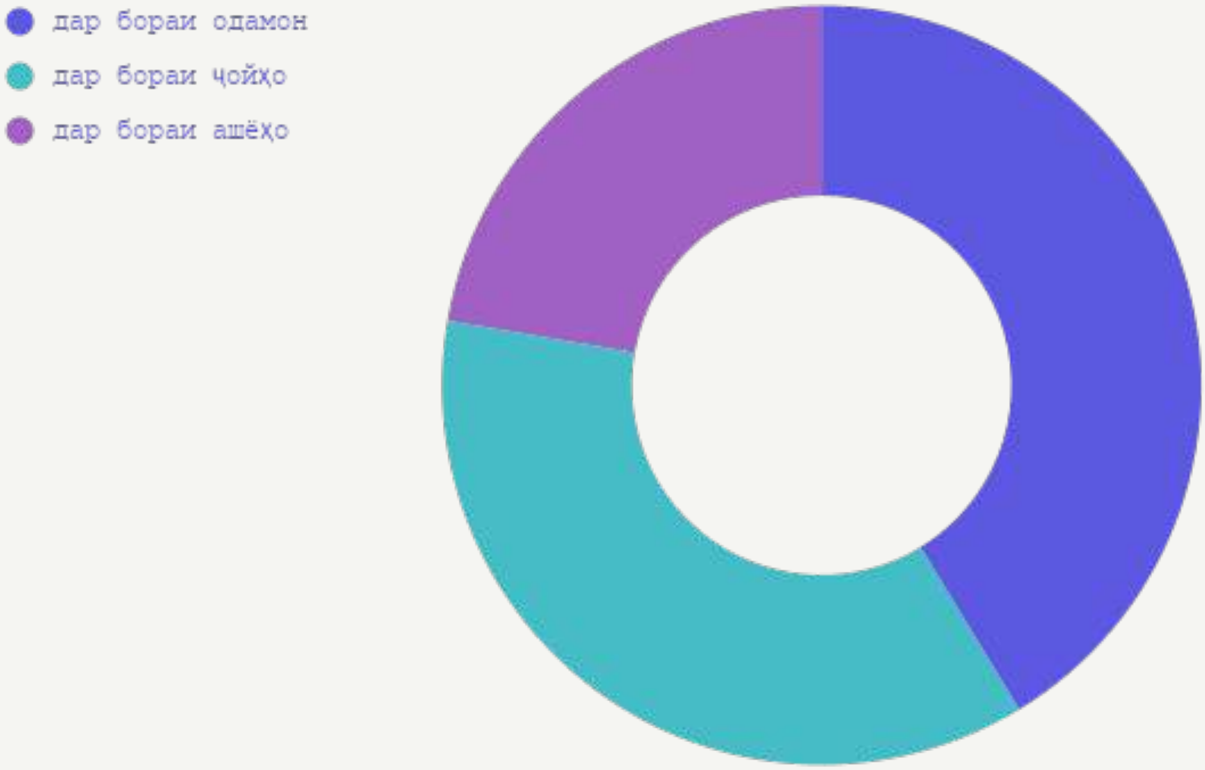

2.

Аз ҳама бештар харитаи ёддошт маҳз бо ёдҳои шахсӣ пурра мешавад — чунинанд 35.5% гувоҳиҳо. Одамон дар бораи бачагии худ, дар бораи ҷавонӣ, дар бораи он нақл мекунанд, ки шаҳри худро панҷ, даҳ ё сӣ сол пеш чӣ гуна медиданд.

Ҳамчунин дар миёни гувоҳиҳо ҳикояҳои умумӣ зиёд вомехӯранд, ки ба бисёр сокинони Душанбе маълуманд. Дар байнашон фактҳои оддии таърихи шаҳр ҳастанд, ки гувоҳон худ шоҳиди онҳо набудаанд (масалан, ҳикояи машҳури бунёди Душанбе) — чунинҳо 6.3%; вале бештар инҳо ёдҳо дар бораи равандҳо ва ҳодисаҳои калонанд, ки шоҳидашон мардуми бисёр, аз ҷумла худи гувоҳон буданд (масалан, ҳикоя дар бораи сафари расмии Никита Хрущёв ба Душанбе) — чунин ҳикояҳо 11.1%.

Гоҳо гувоҳиҳо дар бораи расму оинҳо нақл мекунанд — масалан, ба мо дар бораи одатҳои тӯй ва дар бораи он гуфтаанд, ки дар замони шӯравӣ дар шаҳр фавворaҳо бисёр буданд. Маҳз ҷойгоҳи чунин гувоҳиҳоро аксар вақт муайян кардан имконнопазир аст, вале онҳо арзиши калон доранд (аз нигоҳи таърихи рӯзгори ҳаррӯза, ки дар мақолаи назариявӣ дар боло ёдовар шуда будем).

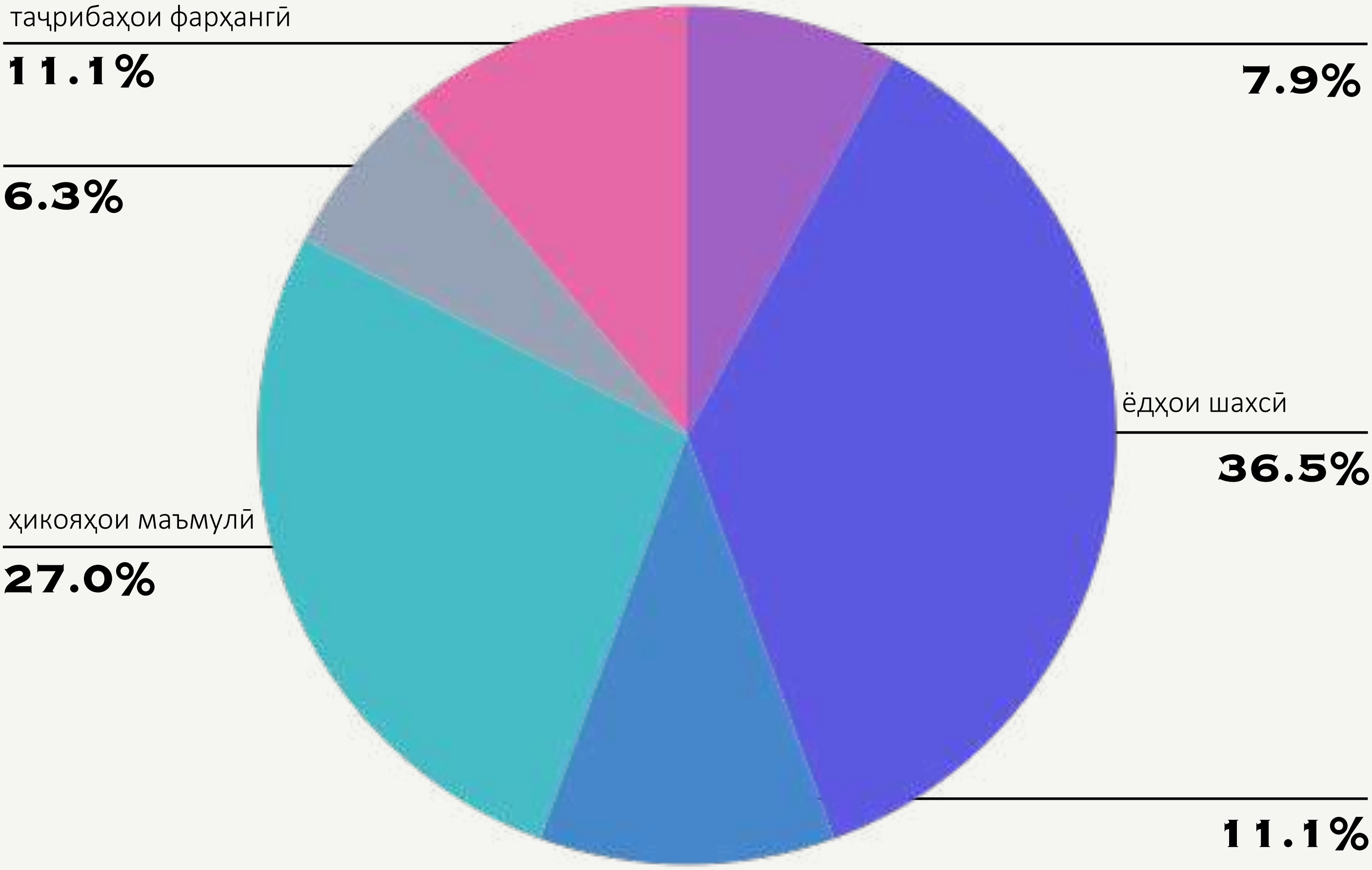

3.

3. Дар миёни ҳамаи гувоҳиҳо маҳз ёдҳои шахсӣ бартарӣ доранд (63.2%) — инҳо ёдҳои худи одамон дар бораи ҳодисаҳоеанд, ки шоҳидашон буданд.

Аммо ҳастанд гувоҳиҳое, ки ба гурӯҳи ёди меросӣ (postmemory) дохил мешаванд — 33.3% — инҳо ёдҳои ба мерос гирифта ё азхудкардаанд, ки гувоҳон аз китобҳо гирифтаанд ё аз дигарон шунидаанд. Инҳо ёдҳои худӣ нестанд, балки ҳикояҳоеанд, ки аз насл ба насл мегузаранд.

Дар нақлҳои гувоҳон фоизи хурди фактҳои хушки таърихӣ низ ҳаст — чунин гувоҳиҳо дар бойгонии мо кам, ҳамагӣ 3.4%-анд. Дар асл бойгонӣ аз гувоҳиҳои таърихӣ саршор аст, вале аксари онҳо бо таҷрибаи эҳсосӣ ва муносибати шахсии гувоҳон ранг гирифтаанд ва ба сатрҳои китоби дарсӣ монанд нестанд.

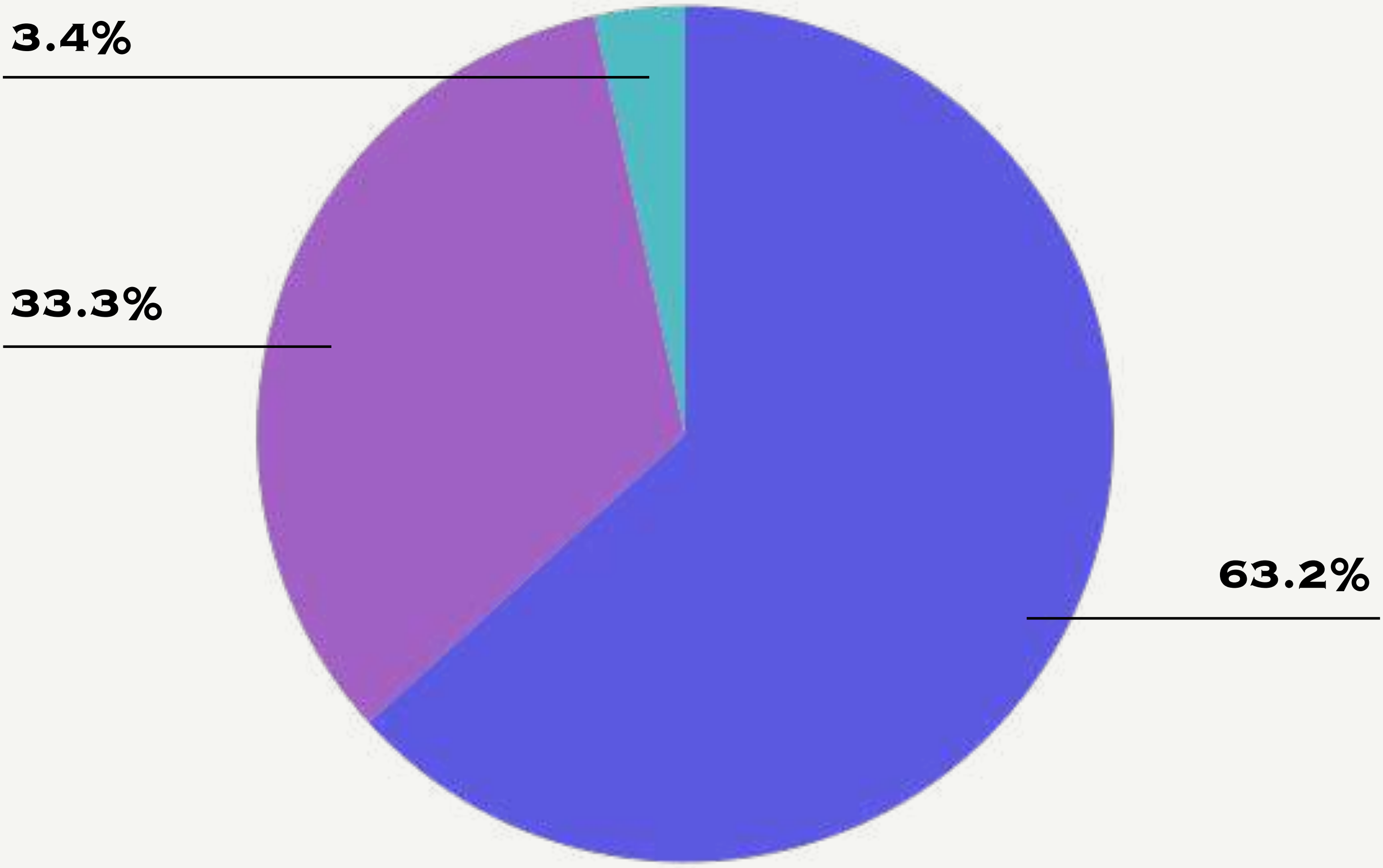

4.

Ниҳоят, аксари гувоҳон дар бораи ҳодисаҳо ё равандҳое нақл мекунанд, ки осори моддӣ нагузоштаанд (ақаллан дар дастраси умум — рост дар шаҳр пайдо кардани нишонаҳояшон имконнопазир аст). Танҳо қисми хурди гувоҳиҳо бо он биною иншооте пайвастанд, ки ҳоли ҳозир дар шаҳр ёфтан мумкин аст — аксар вақт чунин ҳикояҳо дар ҷою бинои то имрӯз мавҷуда рух додаанд, вале худашон ҳеҷ нишонаи моддӣ нагузоштаанд.

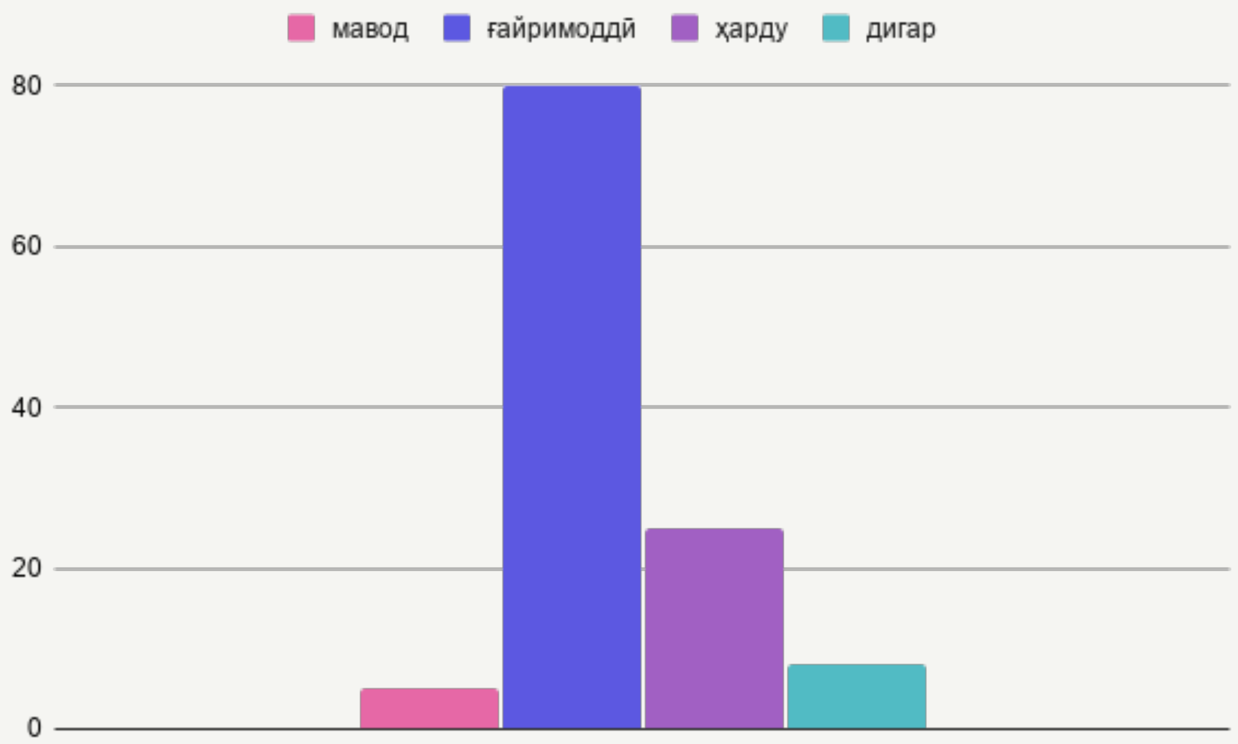

1987. Боғча бо фаввора дар кунҷи кӯчаҳои ба номи В. Ленин ва Н. Свириденко (ҳоло — Хиёбони Рӯдакӣ ва кӯчаи Бухоро). Имрӯз ин боғча дигар вуҷуд надорад; дар ҷои он Маркази тиҷоратии «Dushanbe Plaza» ҷойгир аст.

Манбаъ: pastvu.com/p/1991348

Харитаи хотираи Душанбе пайваста рушд мекунад ва васеъ мешавад.

Шумо метавонед бойгонии нашршударо аз ин ҷо бинед::

Харитаро ин ҷо бинед

Барои иштирок дар лоиҳа ва илова кардани ҳикояи худ ба Харитаи хотираи Душанбе, метавонед саволномаро аз ин ҷо пур кунед:

Саволнома

Агар хоҳед андеша, пешниҳод ё шарҳи худро бо мо дар миён гузоред ё дар омода кардани шумораи навбатии зин иштирок намоед, метавонед тавассути почтаи электронӣ ё Instagram бо мо дар тамос шавед:

sano.collective.art@gmail.com

sano_hub